

National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

S. O. u.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1922:45
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

ODLINGSORGANISATIONENS VERKSAMHET ÅREN 1918–1922

BERÄTTELSE

AVGIVEN AV

STATENS ODLINGSKOMMITTÉ

STOCKHOLM
1922

Statens offentliga utredningar 1922.

Kronologisk förteckning.

Januari—Mars.

Återfinnes å omslagen till utredningarna 1—17.

April—November.

1. Några iakttagelser från 1921 års riksdagsmannaval. Av E. v. Heidenstam. Norstedt. 20 s. **Ju.**
2. Byggnadsarbetarsakkunnigas betänkande. 2. Arbetsstatistisk undersökning rörande husbyggnadsverksamheten i Sveriges städer och stadsliknande samhällen. Av B. Nyström. Norstedt. 208 s. **S.**
3. Järnvägsstyrelsens skrivelser till Kungl. Maj:t den 28 april 1922 med förslag till taxeändring samt den 5 maj 1922 med yttrande över tull- och traktatkommitténs utlåtande m. m. Sv. Tr.-aktieb. 22 s. **K.**
4. Klimatets inverkan på byggnader vid västkusten. Kungl. Byggnadsstyrelsens meddelande nr 1. Marcus. 13 s. **K.**
5. Betänkande med förslag till förändrad kyrklig indelning och organisation inom de till Kristianstads och Malmöhus län hörande delarna av Lunds stift. Hæggström. 392 s. **E.**
6. Tillägg till betänkande och förslag betr. förrådsverksamheten vid marinen. Tullberg. vj, 92 s. **Fö.**
7. Betänkande rörande fiskerinäringens främjande. Hæggström. 95 s. **Jo.**
8. Utredning angående statsunderstöd för idrottens främjande. Tullberg. vj, 124 s. 1 kart. **E.**
9. Patentlagstiftningskommitténs betänkande. 7. Förslag till lag om rätt till tidnings eller tidskrifts titel m. m. Marcus. 54 s. **H.**
10. Om lappskattelandsinstitutet och dess historiska utveckling. Av Åke Holmbäck. Almqvist & Wiksell. 95 s. **S.**
11—12. Betänkande med förslag till lag angående kulturminnesvård samt organisation av kulturminnesvården. 1. Historik, memorial ang. minnesvårdens nuvarande ståndpunkt, utländsk lagstiftning samt bilagor. viij, 483 s. 3 kart. 2. Förslag och motiv. xxiij, 197 s. Centraltr. **E.**
13. Högskolornas löneregleringskommittés betänkanden. 2. Fackhögskolor och övriga vetenskapliga anstalter. Hæggström. vj, 193 s. **E.**
14. Statsmakterna och bränsleanskaffningen under krigsåren. Av bränslekommissionen avgiven berättelse över dess verksamhet åren 1917—1921. Marcus. 353 s. **H.**
15. Statistiksakkunnigas betänkande. Utredning och förslag till åtgärder för minskning av kostnaderna för den officiella statistiken samt åstadkommande av en permanent kontroll över det statistiska arbetet m. m. Beckman. x, 367 s. **Fi.**
16. Förslag till vissa ändringar i bestämmelserna rörande jakt och fågelskydd. 2. Ändringar i jaktlagen, fridlysningsbestämmelser m. m. Marcus. 317 s. **Jo.**
17. Betänkande och förslag rörande det akademiska befordringsväsendet. Lund, Berling. 268 s. **E.**
18. Det svenska lantbrukets produktionskostnader. 1. Bokföringsåret 1919—1920. Av L. Nanneson. Meddelande från Kungl. Lantbruksstyrelsen nr 240 (Nr 6 1922). Norstedt. vj, 125 s. **Jo.**
19. Betänkande med förslag angående arrendators rätt till ersättning för elektrisk anläggning. Tullberg. iv, 29 s. **Ju.**
20. Mellanhandssakkunniges betänkande ang. olägenheterna vid mellanhandssystemet inom livsmedelshandeln. Eklund. 295 s. **Jo.**
21. Om röstsammanräkning vid kommunala val enligt lagarna den 9 juni 1922. Av E. v. Heidenstam. Beckman. (4), 51 s. **S.**
22. Kolonisationskommitténs betänkande 1922. Förslag till kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna jämte förslag dels till utsträckt tillämpande av intensivt skogsbruk å de norrländska kronoparkerna dels till kraftigare befrämjande av egnahemsbildning å enskild jord i Norrland. Centraltr. (2), xvij, 433, 133, 112 s. 1 kart. **Jo.**
23. Betänkande och förslag angående utbildningskurser inom tullverket. Tullberg. viij, 143 s. **Fi.**
24. Utredning rörande den s. k. Nyköpings kanal. Meddelande från Kungl. Kanalkommissionen. Nr 6. Hæggström. 69 s. 3 pl. **K.**
25. Förslag till författningar angående handel med och import av utsädesfrö ävensom till omorganisation av frökontrollverksamheten m. m. Beckman. iv, 131 s. **Jo.**
26. Utkast till lag om visst tryggande av byggnadsborgenärers fordringar m. m. Tullberg. 51 s. **Ju.**
27. Redogörelse för de ecklesiastika boställena. 5. Värmlands län. Av H. Skoglund. Beckman. xlvij, 692 s. **E.**
28. Betänkande och förslag rörande brandskyddsföreskrifter och ordnandet av brandväsendet inom riket. 7. Betänkande med förslag till Kungl. Maj:ts nådiga stadga angående skydd för människor vid brandfara inom industriella arbetslokaler. Beckman. 15 s. **K.**
29. Flottans skolsakkunnigas betänkande 3 angående skolreglemente för flottan. 1. Skolor och kurser för sjömanskårens manskap. Tullberg. vij, 117 s. 1 bil. **Fö.**
30. Åtgärder mot godsanhopning i tullpackhus m. m. Generaltullstyrelsens underdåniga utlåtanden över 1914 års tullkommissions betänkanden. 3. Marcus. 101 s. **Fi.**
31. Supplement nr 1 till Sveriges familjenamn. Stat. repr.-anst. 12 s. **E.**
32. Bilaga till Kolonisationskommitténs betänkande. Redogörelser för inventering av odlingsjord. Av E. Haglund. Centraltr. (2), 278 s. 11 kart. **Jo.**
33. Förslag till reviderad lag om arbetstidens begränsning jämte utredningar rörande arbetstidslagstiftningens verkningar och arbetstidsförhållandena inom vissa yrken. Norstedt. (2), 186, 109* s. **S.**
34. Betänkande och förslag avgivna av den av Kungl. Maj:t den 31 augusti 1920 tillsatta kommitté för verkställande av utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid kunna avskaffas. Marcus. vij, 224 s. **Ju.**
35. 1921 års fastighetskreditsakkunniga. Betänkande 1. Utredning och förslag angående höjning av maximigränsen för den primära jordbruksfastighetskrediten. Marcus. 26 s. **Jo.**
36. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 11. Pappersindustriens produktionsförhållanden. Av E. Bosæus. Tullberg. iv, 102 s. **Fi.**
37. Underdånigt utlåtande med förslag till förordning angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m. Marcus. 143 s. **Fi.**
38. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 13. Den svenska kautschukindustriens utveckling 1890—1913. Av B. Ohlin. Marcus. iv, 38 s. **Fi.**
39. Betänkande med förslag till förordning om motorfordon jämte därmed sammanhängande författningar samt till stadga om trafiken å vägar och gator. V. Petterson. viij, 254 s. 4 bil. **K.**
40. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 12. Margarinindustriens utveckling med särskild hänsyn till förhållandena före världskriget. Av J. Lublin. Tullberg. iv, 184 s. **Fi.**
41. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 14. Huvuddragen av det svenska jordbrukets utveckling 1871—1919. Av A. Sjöström. Marcus. iv, 120 s. **Fi.**
42. Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 15. Översikt av jordbrukets utveckling i vissa främmande länder 1871—1913. Av Ernst Höijer. Marcus. iv, 97 s. **Fi.**
43. Betänkande med förslag till allmän sjukhusstadga m. m. Norstedt. 302 s. **S.**
44. Kommunikationsverkens lönekommitté 4. Betänkande angående pensionering av icke ordinarie personal vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk. Tullberg. x, 112 s. **K.**
45. Odlingsorganisationens verksamhet åren 1918—1922. Marcus. 46 s. **Jo.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Från den 1 april, då kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) trädde i kraft, utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1922:45
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

ODLINGSORGANISATIONENS VERKSAMHET ÅREN 1918–1922

BERÄTTELSE

AVGIVEN AV

STATENS ODLINGSKOMMITTÉ

STOCKHOLM 1922
ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

Innehållsförteckning

	Sid.
Odlingsorganisationens tillkomst	7
Verksamheten inom odlingsnämnderna	8
„ „ odlingsråden	9
„ „ statens odlingskommitté	11
Kurser för förrättningsmän och täckdikningsförmän	14
Resultaten av odlingsorganisationens verksamhet:	
Nyodlingsverksamheten	16
Betesförbättringsverksamheten	23
Kampen mot vanhävd	28
Täckdikningsverksamheten	31
Åtgärder för odlingsorganisationens avveckling	38
Revisioner av odlingsrådens räkenskaper och förvaltning	40
Dispositionen av till odlingsorganisationens förfogande anvisade medel	42

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

Sedan odlingsorganisationens verksamhet numera avslutats, får statens odlingskommitté — som tillsatts på grund av Kungl. Maj:ts förordnande den 12 april 1918 — härmed överlämna berättelse över nämnda organisations verksamhet under åren 1918—1922. Beträffande de av odlingsorganisationen under den egentliga kristiden vidtagna provisoriska åtgärder för höjande av jordbrukets produktion samt säkerställande i möjligaste mån av landets självförsörjning tillåter sig kommittén hänvisa till vad i sådant avseende anförts uti kommitténs tidigare avgivna redogörelse för odlingsorganisationens verksamhet under åren 1918 och 1919.

I förevarande berättelse har till en början lämnats en kort översikt över odlingsorganisationens tillkomst samt verksamheten inom såväl odlingsnämnder och odlingsråd som ock statens odlingskommitté, varvid särskild redogörelse förebragts beträffande de av kommittén i olika syften anordnade kurser. Till ingående behandling hava därefter upptagits resultaten av odlingsorganisationens verksamhet i vad denna avsett åvägabringande av nyodlings- och betesförbättringsföretag, kampen mot vanhävd av jord samt täckdikningsverksamhetens befrämjande. I samband härmed har redogjorts för de initiativ, vilka till fullföljande av odlingsorganisationens nyssnämnda syften framförts av kommittén. Särskild redogörelse har därefter lämnats beträffande de av kommittén vidtagna åtgärderna för odlingsorganisationens avveckling liksom ock i fråga om verkställda revisioner av odlingsrådens räkenskaper och förvaltning. Slutligen har förebragts en detaljerad översikt beträffande dispositionen av till odlingsorganisationens förfogande anvisade medel. Vad angår av kommittén ifrågasatt användning av härå uppkommen behållning tillåter sig kommittén hänvisa till sin skrivelse i ämnet den 10 november 1922.

Stockholm i november 1922.

NILS HANSSON.

E. Wilh. Ewe. Åke Ingeström.

Joh:s Thygesen.

Odlingsorganisationens tillkomst.

På grund av Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut inrättades år 1918 den s. k. odlingsorganisationen med huvudsaklig uppgift att bland den jordbruksidkande befolkningen verka för den svenska jordens utnyttjande på med hänsyn till tidsläget bästa sätt; att, i den mån omständigheterna därtill föranledde, avgiva förslag eller framställningar till odlingsarbetets fromma eller lämna biträde vid sådana framställningars upprättande; samt att, i den mån därom förordnades, tillhandagå det allmänna med hjälp vid dess av nämnda förhållanden föranledda verksamhet för främjande av jordbrukets produktion genom stödjande av odlingsarbeten, förbättring av betesmarker samt åkerjordens täckdikning eller annorledes.

Instruktion för odlingsorganisationen utfärdades den 16 april 1918 (Sv. F.[18] n:r 196).

Jämlikt stadgandena i nämnda instruktion skulle för handhavande av odlingsorganisationens uppgifter finnas dels lokala organ, *odlingsnämnder* och *odlingsråd,* dels ock ett centralt organ, benämnt *statens odlingskommitté.*

I enlighet härmed utsågos för de olika landskommunerna samt flertalet städer och köpingar odlingsnämnder, bestående av tre eller i större kommuner av högst fem aktade och kunniga jordbrukare jämte två suppleanter. För hushållningssällskapens områden utsågos odlingsråd, bestående av ordförande och fyra ledamöter jämte två suppleanter.

Till ledamöter av statens odlingskommitté utsågos föreståndaren vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet, professorn *Nils Hansson,* vilken tillika förordnades att vara kommitténs ordförande, byråchefen hos lantbruksstyrelsen *E. Wilh. Ewe* samt ledamoten av riksdagens första kammare, direktören *Åke Ingeström.* Under tiden 27 oktober 1920—13 oktober 1921, då professor Hansson varit förordnad såsom statsråd och chef för jordbruksdepartementet, har byråchefen Ewe i egenskap av jourhavande ledamot lett kommitténs arbeten.

Såsom sekreterare och föredragande hos kommittén har under tiden 17 april 1918—30 april 1919 tjänstgjort förste aktuarien hos socialstyrelsen, socialattachén, filosofie doktorn *Erik Sjöstrand* samt under tiden 1 maj 1919—1 december 1922 andre kanslisekreteraren i jordbruksdepartementet, tjf. byrådirektören hos lantbruksstyrelsen *Joh:s Thygesen.*

I egenskap av föredragande av vissa jordbruksärenden har under tiden 20 maj 1918—1 november 1920 tjänstgjort sekreteraren hos Östergötlands läns hushållningssällskap, direktören *Einar Engström,* vilken emellertid för bestridande av enskild tjänst samt fullgörande av revisionsuppdrag tidtals åtnjutit ledighet från nämnda uppdrag.

Såsom biträdande sekreterare och föredragande hos kommittén har under tiden 6 november 1918—1 december 1922 tjänstgjort agronomen *Torsten Helleday.*

Kommitténs kassa och bokföring har omhänderhafts av fröken *A. G. Hammarstrand,* som jämväl varit föreståndarinna för kommitténs

räkenskaps- och granskningsavdelning. Härförutom har hos kommittén funnits anställd kvinnlig registrator samt erforderlig kansli- och granskningspersonal.

Till revisorer för granskning av odlingsrådens räkenskaper och verksamhet hava av Kungl. Maj:t förordnats för åren 1919 och 1920 ovannämnde *Engström* och godsägaren *C. A. Myhrman* samt för åren 1921 och 1922, förutom de båda nyssnämnda, jämväl statskonsulenten för egnahemsväsendet *Aug. Östergren.*

Odlingsorganisationens verksamhet har reglerats genom bestämmelserna i

1) förberörda instruktion för odlingsorganisationen den 16 april 1918;

2) kungörelsen samma dag (Sv. F.[18] n:r 197) angående villkoren för erhållande och tillgodonjutande av statsbidrag till vissa odlingsföretag m. m.;

3) lagen den 26 april 1918 (n:r 205) om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden och kungörelsen samma dag (n:r 206) med närmare bestämmelser för verkställighet av nämnda lag (jfr n:r 44 och 45 1920); samt

4) kungörelsen den 20 juni 1918 (n:r 461) angående villkoren för lån från dräneringsfonden m. m.

Verksamheten inom odlingsnämnderna.

De arbetsuppgifter av mera tillfällig art, vilka under den egentliga kristiden tillkommo odlingsnämnderna, hava utförligt behandlats i förenämnda redogörelse för odlingsorganisationens verksamhet under åren 1918 och 1919.

Odlingsnämndernas verksamhet i övrigt har huvudsakligen haft till syfte att tillhandagå med hjälp vid statens verksamhet för främjande av nyodlings- och betesförbättringsarbeten. Därjämte har det emellertid ålegat odlingsnämnderna att tillse, att den redan odlade jorden blivit ordentligt brukad. Deras biträde härutinnan har påkallats i kampen mot vanhävd av jord samt vid främjande av rationell täckdikningsverksamhet. Odlingsnämndernas i nu omförmälda avseenden utövade verksamhet torde med fog kunna betecknas såsom den mera omfattande och gagnande delen av deras verksamhet.

Med avseende å den statsunderstödda nyodlings- och betesförbättringsverksamheten har det ålegat odlingsnämnd att samråda med vederbörande jordbrukare angående åtgärder för vinnande av ny odlingsmark samt förbättrade betes- och ängsmarker ävensom att, antingen själv eller genom lämplig person, som vederbörande odlingsråd på nämndens framställning därtill utsett, i förekommande fall förrätta syn å platsen för ifrågasatt företag. Vid behov har odlingsnämnd därvid ägt påkalla vederbörande odlingsråds åtgärd för erhållande av biträde av fackkunnig person, såsom lantbruksingenjör eller jordbrukskonsulent. Vid syneförrättning har nämnden eller annan syneförrättare haft att med ledning av jordinnehavarens uppgifter uppgöra beskrivning och kostnadsberäkning över företaget med anlitande av ett utav statens odlingskommitté fastställt formulär, innefattande uppgifter om företagets läge, jordmånen samt beskaffenheten av erforderliga arbeten m. m. För varje företag hava två dylika formulär ifyllts, av vilka det ena insänts till vederbörande odlingsråd och det andra förvarats hos odlingsnämnden. Då ifrågasatt statsbidrag uppgått till ett maximibelopp av 200 kronor, har det tillkommit nämnden att fatta beslut om bidrags

beviljande, dock med skyldighet för nämnden att, med bifogande av omförmälda beskrivning och kostnadsberäkning, omedelbart därom göra anmälan hos vederbörande odlingsråd för beslutets godkännande. Likaså har det ålegat odlingsnämnd att avgiva utlåtande över framställningar om uppskov med nyodlings- eller betesförbättringsarbetes utförande eller ändring i den för visst företag fastställda arbetsplanen, vidare att utöva fortlöpande tillsyn över med statsbidrag understödda nyodlings- och betesförbättringsföretag ävensom att vid rekvisition av statsbidrag lämna intyg om verkställt arbetes beskaffenhet och omfattning. Slutligen hava odlingsnämnderna i vissa fall fått åt sig uppdraget att verkställa slutavsyning av fullbordade nyodlings- och betesförbättringsföretag av mindre omfattning.

Odlingsnämnderna hava emellertid såsom nämnts jämväl haft till uppgift att tillse, att den redan odlade jorden blivit rationellt brukad. I den mån denna tillsyn riktat sig mot vanhävd av jord och från nämndernas sida eller eljest vidtagna åtgärder för missförhållandenas avhjälpande visat sig fruktlösa, har det ålegat odlingsnämnderna att därom göra anmälan hos vederbörande odlingsråd med förslag till de åtgärder, som från det allmännas sida synts påkallade för jordens upphjälpande ur vanhävden. I de mera enstaka fall, där sådan anmälan lett till en fastighets utarrendering, har vederbörande odlingsnämnd varit behjälplig med anskaffande av arrendator och uppgörande av förslag till arrendekontrakt m. m.

Odlingsnämnderna hava slutligen haft att verka för täckdikningsverksamhetens befrämjande. Därest statsunderstöd till täckdikningsföretag ifrågasatts, har det tillkommit nämnderna att sätta sig i förbindelse med vederbörande odlingsråd, som i regel genom den av rådet utsedde ledaren för täckdikningsverksamheten meddelat upplysningar om de särskilda bestämmelser, vilka stadgats för den med statsmedel understödda verksamheten på området.

Verksamheten inom odlingsråden.

Oavsett de av den egentliga kristiden påkallade åtgärderna av mera provisorisk natur, hava odlingsråden i likhet med odlingsnämnderna inriktat sin verksamhet huvudsakligen på främjandet av nyodlings- och betesförbättringsföretag ävensom åstadkommande av rationell brukning av redan odlad åkerjord.

I fråga om den statsunderstödda nyodlings- och betesförbättringsverksamheten har det instruktionsenligt ålegat odlingsråden att leda och övervaka odlingsnämndernas verksamhet samt att såväl på eget initiativ som ock efter förslag av odlingsnämnd undersöka möjligheterna för nyodling, verka för dylika arbetens anordnande och i erforderliga fall hos vederbörande myndighet göra framställning om understöd för utförande av dylikt arbete. I enlighet härmed har det tillkommit odlingsråden att på framställning av odlingsnämnd utse person att förrätta första syn å platsen för ett nyodlings- eller betesförbättringsföretag samt att eventuellt tillhandahålla fackkunnig person för uppgörande av plan och kostnadsförslag för företaget. Beträffande statsbidrag till högre belopp än 200 kronor har det ålegat odlingsråden att med ledning av ingiven beskrivning och kostnadsberäkning samt vederbörande odlingsnämnds utlåtande besluta om bidrags beviljande. Härförutom har det tillkommit odlingsråden att granska de av odlingsnämnderna beviljade

ansökningarna om statsbidrag, uppgående till ett belopp av högst 200 kronor. Sammanfattande förteckningar med uppgift å de företag, till vilkas utförande nyodlings- resp. betesförbättringsbidrag blivit beviljade, ävensom erforderliga upplysningar beträffande företagens omfattning och genomförande hava upprättats av odlingsråden samt vid rekvisition av statsbidrag insänts till statens odlingskommitté. Odlingsråden hava vidare ägt att, på framställning av jordinnehavaren och efter hörande av vederbörande odlingsnämnd, bevilja förlängning på högst ett år i den för arbetes fullbordande bestämda tiden ävensom att medgiva ändring i fastställd arbetsplan. Jämväl har det tillkommit odlingsråden att föranstalta om inspektion av med statsbidrag understödda företag för utrönande, huruvida dessa planlagts efter lämpliga grunder och utförts i enlighet med fastställd plan, samt att i fall av behov härutinnan föreskriva rättelse ävensom att ombesörja slutlig avsyning av företagen.

Såsom ovan nämnts hava odlingsråden jämväl haft att tillse, att den redan odlade jorden blivit ordentligt brukad. Har påtaglig försummelse i sådant avseende iakttagits och odlingsnämnds ingripande visat sig fruktlöst, har det ålegat odlingsråd att söka åstadkomma rättelse samt att, om detta misslyckats, hos vederbörande länsstyrelse göra anmälan med påyrkande av ej mindre tvångsupplåtelse enligt den s. k. förfoganderättslagen eller lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga av krig föranledda förhållanden än även besiktning av jordens hävd enligt samma lags verkställighetsförordning. Där sådan besiktning ifrågakommit, har densamma verkställts av en nämnd, bestående av tre för sakkunskap och oväld kända ledamöter, av vilka en utsetts av vederbörande odlingsråd.

Den redan odlade åkerjordens rationella brukande förutsätter emellertid oftast genomförande av grundförbättringar, i första hand avledande av överflödigt vatten. Odlingsrådens befattning med den statsunderstödda täckdikningsverksamheten inskränkte sig under år 1918 huvudsakligen till verksamhetens organisation. Sedan denna slutförts, hava flertalet odlingsråd nedlagt ett målmedvetet arbete på täckdikningsverksamhetens främjande. Odlingsråden hava därvid tillhandagått jordbrukarna med anvisningar och råd, biträtt vid anskaffande av såväl förrättningsmän som ock i vissa fall arbetskrafter samt rör m. m. Ledningen vid täckdikningsplanernas upprättande och täckdikningsföretagens utförande samt kontrollen över arbetet m. m. dylikt hava anförtrotts antingen åt lantbruksingenjörer eller ock, vilket merendels varit fallet, åt de i hushållningssällskapens tjänst anställda jordbrukskonsulenterna. I de län, där täckdikningsverksamheten tagit större omfattning, hava odlingsråden därjämte påkallat biträde jämväl av extra förrättningsmän, vanligen personer med agronomutbildning. Hos odlingsråden hava slutligen funnits anställda tekniska biträden (agronomer, teknici m. fl.) samt täckdikningsförmän.

I anslutning till ledandet och övervakandet av täckdikningsverksamheten hava odlingsråden för sina resp. områden mottagit ansökningar om lån, ävensom i de län, där hushållningssällskapen icke själva avgjort dylika ärenden, å sällskapens vägnar fattat beslut i fråga om beviljande, utbetalande och amortering m. m. av täckdikningslån samt om fastställande av de närmare villkoren för lånens åtnjutande. Ansökningar om beviljande av statslån hava utav odlingsråden, resp. hushållningssällskapen insänts till statens odlingskommitté jämte förteckning över de företag, till vilkas utförande dräneringslån blivit av odlingsråden eller sällskapen beviljade. Dessa förteckningar hava innefattat uppgifter om företagens omfattning, tiden för deras utförande samt den beräknade arbetskostnaden m. m.

Odlingsrådens förvaltning av omhänderhavda medel har under de gångna åren varit av omfattande natur. Sedan kommittén till odlingsråden utanordnat statsbidrag till nyodlings- och betesförbättringsföretag, har det tillkommit råden att, på rekvisition av vederbörande odlingsnämnd, i mån av arbetes fortgång utbetala de beviljade bidragen. Likaledes har det i vissa fall ålegat odlingsråden i de län, där hushållningssällskapen åt odlingsråden överlåtit beslutanderätten i fråga om beviljande av dräneringslån m. m., att i behörig ordning utbetala av kommittén beviljade medel. Härförutom hava odlingsråden omhänderhaft utbetalningen av odlingsnämnderna tillerkänd ersättning ävensom arvodesersättningar till flertalet av de utav odlingsråden anlitade tjänste- och förrättningsmännen m. fl. Redovisning av mottagna penningmedel har utav odlingsråden avgivits enligt av kommittén lämnade anvisningar.

Verksamheten inom statens odlingskommitté.

Enligt instruktionen för odlingsorganisationen har det ålegat statens odlingskommitté att såsom central myndighet leda och övervaka odlingsrådens och odlingsnämndernas arbete ävensom att själv taga initiativ till åtgärder för livsmedelsproduktionens höjande i olika avseenden. För fullgörande av sin uppgift har kommittén ägt uppdraga åt ledamot att företaga resa inom landet.

På grund av det kommittén lämnade uppdraget att *leda* odlingsrådens och odlingsnämndernas verksamhet har en betydande del av kommitténs arbete gått ut på att härutinnan meddela odlingsråden och odlingsnämnderna i möjligaste mån noggranna direktiv. För sådant ändamål har kommittén utsänt dels ett betydande antal »Meddelanden» av större omfattning, dels ock cirkulärskrivelser i skilda ämnen. De anvisningar, som sålunda lämnats odlingsråden och odlingsnämnderna, hava avsett att åvägabringa likformighet vid ärendenas handläggning och torde i väsentlig mån hava bidragit till att sådan också blivit genomförd. Kommittén har emellertid för sagda ändamål tillika haft att besvara en stor mängd förfrågningar angående tolkningen och tillämpningen av gällande författningar.

Vad angår kommitténs instruktionsenliga åliggande att *övervaka* odlingsrådens och odlingsnämndernas arbete må särskilt erinras om det synnerligen vidlyftiga granskningsarbete, som föranletts av de till kommittén inkomna ansökningarna om statsbidrag till nyodlings- och betesförbättringsföretag ävensom lån från dräneringsfonden.

Vid handläggning av ansökningar om nyodlings- och betesförbättringsbidrag har kommittén av praktiska skäl i första hand granskat odlingsnämndernas utlåtande över de med företagens utförande förenade kostnaderna. Sedan övriga uppgifter å anmälningsblanketten genomgåtts, har jämförelse ägt rum med den av odlingsrådet upprättade sammanfattande förteckningen över ansökningarna. Smärre felaktigheter hava därvid korrigerats inom kommittén, under det att vid förevarande större sådana handlingarna måst återsändas för rättelse eller förtydligande. Härefter har statsbidragens storlek uträknats. De beviljade bidragen hava ställts till odlingsrådens förfogande, att på rekvisition i mån av behov utanordnas. Noggrann specifikation rörande de beviljade statsbidragen har tillställts odlingsråden. Beloppen hava i all-

mänhet insatts å odlingsrådens giroräkning med riksbankens avdelningskontor i de olika orterna.

Granskningen av ansökningar om dräneringslån har verkställts på grundval av de utav hushållningssällskapen, resp. odlingsråden i samband med framställningar om statslån från dräneringsfonden till kommittén insända sammanfattande förteckningarna över beviljade dräneringslån. I fråga om lån åt arrendatorer för utförande av täckdikningsföretag har kommittén, med beaktande att dylika företag berört jämväl annans rätt än arrendators, ansett sig böra infordra samtliga företaget rörande handlingar, såsom låneansökning, plan och kostnadsförslag, karta m. m. I de fall, där sådant ansetts av behovet påkallat, hava instruktiva p. m. rörande arbetenas detaljer av kommittén tillställts odlingsråden för överlämnande till vederbörande förrättningsmän.

Den omfattande nyodlings-, betesförbättrings- och dräneringsverksamheten m. m. har givetvis föranlett talrika tjänsteresor för bevistande av sammanträden, deltagande i förrättningar och inspektioner samt avsyningar m. m. Med anledning härav hava till kommittén inkommit ett stort antal reseräkningar, vilka samtliga av kommittén underkastats vederbörlig granskning.

Rörande kommitténs övervakande verksamhet i övrigt må vidare nämnas de av kommitténs ledamöter samt, på kommitténs uppdrag, av vissa andra personer företagna inspektionsresor till olika delar av landet. Sålunda har kommitténs ordförande vid skilda tillfällen företagit längre tjänsteresor inom Gävleborgs, Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län för inspektion av odlingsrådens verksamhet ävensom pågående nyodlings- och betesförbättringsarbeten. Liknande inspektionsresor, ehuru av mindre omfattning, hava inom de västra delarna av landet företagits av kommitténs övriga ledamöter. I samband med granskningen av odlingsrådens räkenskaper och förvaltning hava inspektionsresor företagits jämväl av vederbörande revisorer.

Jämlikt omförmälda instruktion har det vidare ålegat kommittén att själv *taga initiativ* till åtgärder för livsmedelsproduktionens höjande i olika avseenden. Till fullgörande härav har kommittén sökt verka för spridande av upplysning i folkförsörjningsfrågor. Sålunda har kommittén till odlingsnämnderna distribuerat såväl ett flertal broschyrer i skilda ämnen som ock ett stort antal av de utav produktionskommittén utgivna småskrifter, vilka på ett populärt sätt behandlat de frågor, för vilka odlingsorganisationen haft att intressera den jordbrukande allmänheten. Ävenledes hava distribuerats ett par av kommittén utgivna småskrifter, nämligen »De första stegen mot självförsörjning» samt »Om torvströberedning för småbehov», den förra författad av kommitténs ordförande, den senare av professorn Hj. von Feilitzen. För spridande i övrigt av upplysning rörande odlingsorganisationens syften samt riktlinjerna för dess verksamhet hava, förutom ovannämnda »Meddelanden», utsänts ett större antal cirkulärskrivelser.

De på initiativ av kommittén i övrigt vidtagna åtgärderna för höjande av jordbrukets produktion och säkerställande i möjligaste mån av landets självförsörjning hänföra sig — oavsett de mera omfattande åtgärderna för åvägabringande av nyodlings-, betesförbättrings- och täckdikningsföretag samt strävandena att höja den redan odlade åkerjordens hävd — huvudsakligen till åren 1918 och 1919, då kristidens verkningar voro mest kännbara. Närmare redogörelse för nyssnämnda kristidsåtgärder återfinnes i kommitténs berättelse över odlingsorganisationens verksamhet under åren 1918 och 1919.

Vidkommande de av täckdikningsverksamheten betingade åtgärderna för

säkerställande av tillgång till erforderligt antal vederbörligen utbildade ledare och förrättningsmän samt täckdikningsförmän lämnas nedan under kapitlet »Kurser för förrättningsmän och täckdikningsförmän» närmare redogörelse.

För anskaffande av mätnings- och avvägningsinstrument åt de av odlingsråden anlitade förrättningsmän och tekniska biträden ävensom täckdikningsförmän har kommittén med instrumentfabriksaktiebolaget Lyth och firman J. Berg, båda i Stockholm, träffat uppgörelser om leverans av dylika instrument. Inalles hava inköpts 43 normaluppsättningar n:r I och 119 normaluppsättningar n:r II, varförutom anskaffats åtskilliga andra instrument såsom planimetrar, distanstuber och mätbordsstativ. Normaluppsättning n:r I, som utlämnats till begagnande av förrättningsmän och tekniska biträden, innehåller följande mätnings- och avvägningsinstrument, nämligen: ett större avvägningsinstrument i låda jämte stativ, en avvägningsstång, en mätkedja, en distanstub i låda, ett mätbord med stativ, en vinkeltrumma samt ett dosvattenpass. Normaluppsättning n:r II, som utlämnats till begagnande av täckdikningsförmän, innehåller: ett mindre avvägningsinstrument i låda jämte stativ, en avvägningsstång, eventuellt avvägningsstångband, en mätkedja samt en korstavla, eventuellt vinkeltrumma. Instrumenten hava av kommittén tillställts odlingsråden i de olika länen under iakttagande av i Kungl. Maj:ts brev i ämnet den 13 december 1918 meddelade bestämmelser. Frågan om den framtida förvaltningen av instrumenten har av kommittén underställts Kungl. Maj:ts prövning. I anledning härav har Kungl. Maj:t den 9 november 1922 bemyndigat kommittén att till lantbruksstyrelsen överlämna samtliga instrument för att av styrelsen omhänderhavas intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnar.

Beträffande kostnaderna för anskaffande av ifrågavarande instrument tillåter sig kommittén hänvisa till den under kapitel »Dispositionen av till odlingsorganisationens förfogande anvisade medel», sid. 45, lämnade redogörelsen.

I instruktionen för odlingsorganisationen har ifråga om ersättning av statsmedel åt odlingsnämnderna föreskrivits, att med ledning av dels brukningsdelarnas antal inom vederbörande kommun, kommunens storlek m. m., dels ock omfattningen av odlingsnämnds verksamhet odlingsråd skulle äga tilldela odlingsnämnd ersättning för dess arbete under året med belopp, som i intet fall finge överstiga 700 kronor. Sedermera har i kungörelse den 13 juni 1919 (n:r 337) om ändrad lydelse av § 9 i nämnda instruktion stadgats, att för Norrland och Dalarna sådan ersättning kunde i undantagsfall efter särskilt medgivande av kommittén höjas med 5 kronor för hektar under året nyodlad jord inom odlingsnämnds område, dock högst till ett sammanlagt belopp av 1 500 kronor.

För bestämmande av storleken av den ersättning, som enligt nämnda grunder borde utgå till odlingsnämnderna, har kommittén från odlingsråden infordrat förslag i ämnet. Odlingsråden hava därvid haft att på grundval av antalet brukningsdelar inom varje odlingsnämnds område, antalet nyodlings- och betesförbättringsansökningar, som av nämnderna under året insänts till odlingsrådet, den areal, som enligt ansökningarna avsetts att nyodlas, resp. förbättras samt antalet behandlade vanhävdsfall föreslå de belopp, som odlingsråden ansett utgöra skälig ersättning till de olika nämnderna. Vid beräkning av ifrågavarande ersättning skulle avseende fästas jämväl vid andra av nämnderna eventuellt vidtagna åtgärder för produktionens höjande. Sedan ifrågavarande uppgifter inkommit till kommittén, har kommittén med ledning därav årligen fastställt viss ersättning åt odlingsnämnderna. De till samtliga odlingsnämnder beviljade ersättningsbeloppen hava för år 1918

utgjort 450 900 kronor, för år 1919 356 739 kronor 72 öre, för år 1920 226,602 kronor och för år 1921 125,802 kronor, eller tillhopa 1 160 043 kronor 72 öre. Av sistnämnda belopp har emellertid utanordnats allenast 1 157 444 kronor 6 öre. Då odlingsnämndernas verksamhet under år 1922 varit av synnerligen obetydlig omfattning, har särskild ersättning för deras arbete under sistnämnda år icke utgått. Anmärkas må emellertid, att i nyssnämnda summor även ingår ersättning, dock med jämförelsevis obetydligt belopp, för åtskilliga i de mellersta och södra delarna av landet verkställda avsyningar av nyodlings- och betesförbättringsföretag.

Den till odlingsnämnderna inom Svea- och Götaland samt Norrland och Dalarna årligen utbetalade ersättning, beräknad i medeltal för varje nämnd, som tillerkänts dylik ersättning, framgår av följande sammanställning:

Ersättning till odlingsnämnd inom	År 1918 kr.	År 1919 kr.	År 1920 kr.	År 1921 kr.
Svea- och Götaland	179	161	115	72
Norrland och Dalarna	337	319	355	246
Hela riket	198	182	153	102

Av tabellen framgår, att ersättningen åt odlingsnämnderna avvägts med hänsyn till den successivt minskade verksamheten och, genomsnittligt beräknad, icke ens tillnärmelsevis uppgått till det medgivna maximibeloppet av för odlingsnämnd inom Svea- och Götaland 700 kronor samt för odlingsnämnd inom Norrland och Dalarna 1 500 kronor för år.

Kurser för förrättningsmän och täckdikningsförmän.

Enligt Kungl. Maj:ts förberörda kungörelse den 20 juni 1918 angående villkoren för lån från dräneringsfonden m. m. skulle plan och kostnadsförslag för täckdikning jämte karta däröver vara uppgjorda av lantbruksingenjör eller, efter vederbörande odlingsråds bestämmande, av länsagronom, jordbrukskonsulent eller annan person, som odlingsrådet prövade vara därtill kompetent. Det visade sig emellertid snart nog — sedan genom dräneringsfondens inrättande jordbrukarnas intresse för täckdikning kraftigt sporrats — att jordbrukskonsulenter och agronomer i betydligt större utsträckning än tidigare varit fallet måste tagas i anspråk för tillgodoseende av den ökade täckdikningsverksamhetens krav. Lantbruksingenjörerna voro nämligen med hänsyn till de betingelser, under vilka deras statstjänst utfördes, hänvisade till så många olikartade torrläggningsarbeten, däribland större vattenavledningsföretag, att de icke utan hjälp av för ändamålet anställda särskilda biträden kunde medhinna uppgörandet av ett större antal täckdikningsplaner. Med gällande bestämmelser yppade sig dock stora svårigheter för lantbruksingenjörerna att anskaffa dylika extra biträden. Vid sådant förhållande sågo sig odlingsråden i de flesta län nödsakade att anlita hushållningssällskapens jordbrukskonsulenter för upprättande av planer, kartor och kostnadsförslag till täckdikningsföretagen. I flera län, där intresset för täckdikningen var av mera omfattande natur, erfordrades jämväl anställande av en eller flera extra förrättningsmän, vanligen tagna ur lantbrukslärarnas och agronomernas led. Härvid visade det sig, att en del konsulenter, vilka på förhand haft tillfälle att i större omfattning deltaga i dylika arbeten, väl fyllde de dem sålunda anförtrodda arbetsuppgifter, under det att mångenstädes flertalet agronomer och ett stort antal konsulenter efter genomgången kurs vid lant-

bruksinstitut saknat tillfälle till erforderlig övning i uppgörandet av täckdikningsplaner och kostnadsförslag. Behovet för dessa att fördjupa sina kunskaper i hithörande ämnen och vinna ökad färdighet i arbetets detaljer framstod sålunda klart.

Kommittén lät sig fördenskull angeläget vara att föranstalta om anordnande av kurser för vidare utbildning i kulturtekniskt hänseende av sådana utav odlingsråden anlitade jordbrukskonsulenter och agronomer, vilka icke kunde anses äga nödig insikt och färdighet på täckdikningsverksamhetens område. Sedan på framställning av kommittén medel för ändamålet vid skilda tillfällen ställts till kommitténs förfogande, hava genom kommitténs försorg två kurser av ovan angiven art anordnats. Kurserna, vilka vardera omfattade en tidrymd av tre veckor, förlades till Örebro och meddelades vid desamma såväl teoretisk som ock framför allt praktisk undervisning i syfte att giva kursdeltagarna ökad färdighet i planläggning och utförande av täckdikningsarbeten. Föreläsningar hava omväxlat med praktiska övningar å fält och lärosal. Kursdeltagarna hava vidare beretts tillfälle uppgöra planer såväl över åkerfält, vilka täckdikats under pågående kurs, som ock över förut inmätta och avvägda områden. Exkursioner hava även företagits för studium av under arbete varande täckdikningsföretag. Ledningen av kurserna har utövats av professorn vid lantbruksinstitutet vid Ultuna P. E. Ullberg. Såsom lärare vid kurserna hava tjänstgjort lantbruksingenjören i Blekinge län M. Wixell och jordbrukskonsulenten hos Örebro läns hushållningssällskap H. Flodkvist. Överinseendet över kurserna har utövats av kommitténs ledamot, byråchefen Ewe. Ett synnerligen stort antal ansökningar om deltagande i kurserna inkommo till kommittén. Till följd av kursernas planläggning och anslagens begränsade storlek kunde emellertid endast inalles 43 deltagare antagas till kurserna. Redogörelse för kostnaderna för ifrågavarande kurser finnes intagen i den å sid. 45 lämnade översikten över »Dispositionen av till odlingsorganisationens förfogande anvisade medel».

En rationellt genomförd täckdikning förutsätter emellertid icke blott omsorgsfullt uppgjorda dikningsplaner utan även att fullt sakkunniga personer anlitas vid arbetenas utförande. Med anledning härav har stadgats, att till biträde vid de viktigaste arbetenas utförande, särskilt vid rörens nedläggning, skulle vid med statslån understödda dikningsföretag användas fullt utbildade täckdikningsförmän. Visserligen funnos redan före dräneringsfondens inrättande täckdikningsförmän anställda hos flera av rikets hushållningssällskap. Då emellertid dylika alldeles saknades inom åtskilliga län och deras antal inom andra län visade sig otillräckligt, har kommittén med anlitande av särskilt utav riksdagen till utbildningskurser för täckdikningsförmän anvisade medel anordnat dels 10 sådana kurser med sammanlagt 199 deltagare för allmän utbildning av täckdikningsförmän, varav 1 kurs med 21 deltagare för utbildning i förevarande avseende av vandringsrättare i Norrland och Dalarna, dels ock 2 kurser med sammanlagt 18 deltagare för sådana täckdikningsförmän, för vilka speciell sakkunskap beträffande dränering av mossjord ansågs önskvärd.

Av ovanberörda tio kurser förlades tre till lantmannaskolan i Kolbäck, Västmanlands län, sex till lantbruksskolan i Bollerup, Kristianstads län, och en till Boden i Norrbottens län. Såsom ledare fungerade lantbruksingenjören A. V. Nordin i Västerås vid tre kurser, direktören E. Engström i Linköping vid en kurs och direktören V. Jonsson i Bollerup vid sex kurser. Undervisningen vid en var av dessa kurser pågick 2—3 veckor. De båda ut-

bildningskurserna i täckdikning av mossjord förlades till svenska mosskulturföreningens försöksgård vid Flahult i Jönköpings län. Ledningen av kurserna omhänderhades av professorn Hj. von Feilitzen. Kurserna omfattade vardera omkring 1 vecka.

Undervisningen vid samtliga kurser, som varit av såväl teoretisk som praktisk natur, har avsett att meddela eleverna kunskap om täckdikningens betydelse och allmänna genomförande ävensom praktisk handledning i utförande av och kontroll över dikningsarbetet.

Vad angår beloppen av de för bestridande av kostnaderna för kurserna i anspråk tagna medlen hänvisas till förenämnda å sid. 45 intagna redogörelse för »Dispositionen av till odlingsorganisationens förfogande anvisade medel.»

Resultaten av odlingsorganisationens verksamhet.

Nyodlingsverksamheten.

För beredande av bidrag till odlingsföretag å fastmarksjord, myr- och torvjord samt sidlänta ängsmarker ävensom till förbättrande av betes- och ängsmarker har riksdagen anvisat erforderliga medel till odlingsorganisationens förfogande. Sålunda beviljades för ändamålet såsom reservationsanslag dels å tilläggsstat för år 1918 8 800 000 kronor, dels å extra stat för år 1919 7 350 000 kronor, dels ock å extra stat för år 1920 3 600 000 kronor eller tillhopa 19 750 000 kronor. Av dessa medel avsågos 16 000 000 kronor att utgå såsom nyodlingsbidrag och 3 750 000 kronor att utgå såsom betesförbättringsbidrag.

Kungörelse angående villkoren för erhållande och tillgodonjutande av statsbidrag till vissa odlingsföretag m. m. utfärdades den 16 april 1918. Enligt denna kungörelse skulle statsbidrag utgå till sådant företag — oberoende av dess storlek eller storleken av den fastighet, där företaget ägde rum — vilket avsåge att under medverkan av odlingsorganisationen åstadkomma nyodling till åker av därtill tjänlig jord eller förbättring av betes- eller ängsmark, med iakttagande att dylikt statsbidrag icke finge utgå till sådant i företag av nu ifrågavarande slag ingående arbete, vartill i annan ordning statsunderstöd erhållits. Ej heller finge eljest vid större vattenavledningsföretag, för vars utförande krävdes större besvär och kostnader, bidrag utgå annat än till själva odlingen av marken och till den dikning, som tillhörde odlingsarbetet och vartill statsbidrag ej erhållits.

Av beviljat statsbidrag skulle jordinnehavaren äga utbekomma intill två tredjedelar under arbetets fortgång och i mån av nedlagda kostnader mot kvitto samt förbindelse att, därest arbetet funnes icke vara inom föreskriven tid utfört på tillfredsställande sätt, återbetala det uppburna beloppet. Återstoden av det beviljade statsbidraget erhölles efter det hela arbetet utförts och slutligt avsynats på sätt odlingsrådet närmare bestämde. Därest arbetet icke blivit utfört på tillfredsställande sätt inom föreskriven tid, skulle den icke utbetalda delen av bidraget innehållas ävensom vad av bidraget redan utbetalts genast återgäldas. Den, som erhållit bidrag till arbete av nu ifrågavarande slag, skulle vara skyldig ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som med anledning därav meddelades från odlingsorganisationen.

Statsbidrag till odlingsföretag å fastmarksjord och å myr- eller torvjord

ävensom till torrläggning av sidlänt ängsmark för dess odling till åker finge utgå med högst 60 procent av godkända kostnader för nyodling av mark, som första gången under våren 1918 besåddes med säd till mogen skörd eller användes till sättning av potatis, högst 50 procent för odling, varmed på enahanda sätt första gången förfores under hösten 1918 eller våren 1919, högst 40 procent för odling, som användes på angivet sätt första gången under hösten 1919 eller våren 1920, samt högst 30 procent för odling, som sålunda användes första gången under hösten 1920 eller våren 1921. Statsbidrag till dylika företag finge dock icke beräknas efter större odlingskostnad än 500 kronor per hektar. Till företag, vilket påbörjats men icke avslutats före den 10 februari 1918, finge bidrag utgå för den kostnad, som belöpte på efter sistnämnda dag å företaget verkställt arbete. Till nyodling inom Norrland och Dalarna finge bidrag till ovan angivna procenttal av godkända kostnader utgå, utan hinder av att marken första gången användes till frambringande av annan gröda än säd till mogen skörd eller potatis.

De allmänna synpunkter, som ansetts böra göras gällande med avseende å odlingsarbetenas upptagande, hava av statens odlingskommitté för vederbörligt beaktande delgivits odlingsnämnderna.

Vidkommande verksamheten för åvägabringande av nyodlingsföretag hava odlingsnämnderna sålunda uppmanats ägna synnerlig uppmärksamhet däråt, att den jord, som med ringa kostnad kunde odlas och vore i brukningshänseende väl belägen, i första hand bleve föremål för odling. Särskilt borde odlingsföretag tillstyrkas, då de kunde komma till stånd utan att nybyggnader bleve behövliga. Vid uppgörande av plan för företag av ifrågavarande art borde i övrigt företrädesvis sådan mark ifrågakomma, där det kunde förväntas, att odlingen komme att lämna ett gott ekonomiskt resultat och bliva för framtiden bestående. För så vitt jordbrukarna sökt bidrag till odling av mark, som icke kunde sägas fylla nu nämnda fordringar, utan uppenbarligen vore av sådan beskaffenhet, att dess framtida brukande måste medföra förlust, hava nämnderna anmodats avråda jordbrukarna från igångsättande av nyodlingsföretag. Stor vikt ansågs böra fästas vid att i beskrivning och kostnadsberäkning för företagen upptoges nödiga avloppsdiken för bortledande av överflödigt vatten. De i planerna för företagen upptagna odlingsarbeten skulle i allmänhet begränsas till sådan omfattning, att de med någorlunda säkerhet kunde beräknas bliva utförda under det år, planen avsåge. För odlingsarbeten, som behövde fortsättas under ett påföljande år, borde i regel särskild plan och kostnadsberäkning för de på varje år belöpande arbetena uppgöras. Odlingsnämnderna hava också ålagts ägna synnerlig uppmärksamhet däråt, att nyodling icke verkställdes i sådan omfattning, att den förut odlade jordens skötsel försämrades. Därest arrendator eller annan nyttjanderättshavare ifrågasatt nyodling av visst område, har det tillkommit vederbörande odlingsnämnd att biträda vid utverkande av tillstånd från jordägarens sida till nyodlingens verkställande. I de fall, där det till företagets utförande ifrågasatta statsbidraget överstigit 200 kronor, har en enkel kartskiss ansetts böra upprättas och biläggas ansökningshandlingarna. Vid mera omfattande företag eller där större svårighet varit förenad med uppgörande av kostnadsberäkning, exempelvis avvägning erfordrats, har det ålegat odlingsnämnderna att genom vederbörande odlingsråds bemedling anlita biträde av fackkunnig person.

Vad angår omfattningen av den på initiativ av odlingsorganisationen åvägabragta nyodlingsverksamheten må i första hand hänvisas till den å

Tab. I. Omfattningen av den under odlingsorganisa-

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Län	Antal anmälda nyodlingsföretag						För nyodling anmäld			
		1918	1919	1920	1921	[1]1922	Summa	1918	1919	1920	1921
1	Stockholms	384	406	167	134	—	1 091	267	182	75	65
2	Uppsala	229	314	253	196	8	1 000	191	308	219	125
3	Södermanlands	266	183	108	18	—	575	266	137	108	28
4	Östergötlands	278	565	328	152	—	1 323	177	405	223	153
5	Jönköpings	2 781	2 365	1 417	938	—	7 501	1 286	868	641	405
6	Kronobergs	—	3 425	726	1 396	14	5 561	—	1 717	399	597
7	Kalmar norra	66	372	216	181	12	847	50	224	116	87
8	Kalmar södra	1 433	1 525	599	245	—	3 802	1 180	919	432	276
9	Gottlands	893	1 225	641	667	10	3 436	881	1 176	614	704
10	Blekinge	822	819	456	214	—	2 311	469	333	185	90
11	Kristianstads	2 075	1 694	755	715	—	5 239	1 436	979	406	351
12	Malmöhus	301	274	140	34	52	801	315	208	102	24
13	Hallands	601	1 460	1 075	1 062	7	4 205	243	620	477	444
14	Göteborgs och Bohus	992	1 277	301	655	20	3 245	363	411	109	213
15	Älvsborgs norra	986	983	854	576	1	3 400	453	432	335	224
16	Älvsborgs södra	2 602	2 117	1 693	999	—	7 411	874	531	437	277
17	Skaraborgs	1 026	743	765	218	61	2 813	543	416	420	133
18	Värmlands	1 065	777	587	315	41	2 785	293	229	166	89
19	Örebro	436	446	281	221	—	1 384	331	225	130	282
20	Västmanlands	486	206	132	88	—	912	465	157	104	53
21	Kopparbergs	896	573	799	340	—	2 608	254	139	220	93
22	Gävleborgs	757	501	466	240	18	1 982	290	205	174	91
23	Västernorrlands	553	3 242	1 711	1 441	—	6 947	179	1 072	499	419
24	Jämtlands	1 881	810	1 188	1 492	4	5 375	835	313	482	505
25	Västerbottens	5 087	4 970	4 402	4 882	—	19 341	1 897	1 932	1 690	1 773
26	Norrbottens	1 617	3 662	2 367	3 438	54	11 138	742	1 635	995	1 495
27	Summa	**28 513**	**34 934**	**22 427**	**20 857**	**302**	**107 033**	**14 280**	**15 773**	**9 758**	**8 996**

[1] De för år 1922 angivna uppgifterna avse företag, vilka fullbordats under år 1921, men till

tionens medverkan bedrivna nyodlingsverksamheten.

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
areal, har		Antal helt fullbordade företag		Antal delvis utförda företag		Antal icke utförda företag		Odlad areal, har	De utförda nyodlingsföretagens medelareal, har	Till de anmälda företagens utförande beviljade statsbidrag, kronor	Utbetalade statsbidrag, kronor	
[1] 1922	Summa	absolut	% av samtliga	absolut	% av samtliga	absolut	% av samtliga					
—	589	973	89·2	27	2·5	91	8·3	503	0·5	128 501·44	108 280·09	1
3	846	913	91·3	46	4·6	41	4·1	769	0·8	166 927·35	146 361·84	2
—	539	478	83·1	25	4·3	72	12·6	535	1·06	113 280·91	88 469·09	3
—	958	1 262	95·4	52	3·9	9	0·7	901	0·68	189 098·99	176 412·15	4
—	3 200	6 673	89	347	4·6	481	6·4	2 799	0·39	671 855·24	578 603·26	5
16	2 729	4 511	81·1	560	10·1	490	8·8	2 350	0·46	554 084·33	456 707·03	6
4	481	777	91·7	66	7·8	4	0·5	431	0·51	94 275·33	84 509·81	7
—	2 807	3 268	86	153	4	381	10	2 439	0·71	473 823·17	396 673·—	8
5	3 380	3 209	93·4	67	2	160	4·6	3 091	0·94	527 463·—	475 481·—	9
—	1 077	2 030	87·8	82	3·5	199	8·7	889	0·42	225 508·09	188 522·—	10
—	3 172	3 921	74·8	723	13·8	595	11·4	2 543	0·54	670 600·64	523 090·49	11
27	676	702	87·6	35	4·4	64	8	540	0·73	142 754·09	109 527·44	12
6	1 790	3 896	92·7	156	3·7	153	3·6	1 661	0·41	379 510·45	350 266·40	13
7	1 103	2 965	91·4	93	2·9	187	5·7	1 080	0·35	224 802·28	202 099·31	14
1	1 445	3 080	90·6	140	4·1	180	5·3	1 289	0·4	278 683·34	244 499·18	15
—	2 119	6 767	91·3	235	3·2	409	5·5	1 830	0·26	450 378·—	382 733·—	16
32	1 544	2 271	80·8	325	11·5	217	7·7	1 288	0·5	303 263·—	244 710·50	17
16	793	2 427	87·1	57	2·1	301	10·8	672	0·27	158 599·45	128 512·65	18
—	968	1 249	90·3	53	3·8	82	5·9	817	0·62	170 595·94	149 901·56	19
—	779	770	84·4	64	7	78	8·6	663	0·79	173 565·32	135 359·76	20
—	706	2 452	94	85	3·3	71	2·7	661	0·26	157 894·65	145 364·72	21
13	773	1 797	90·7	40	2	145	7·3	695	0·38	167 487·55	147 014·35	22
—	2 169	5 940	85·5	505	7·3	502	7·2	1 871	0·29	469 831·71	400 656·14	23
1	2 136	4 738	88·1	379	7·1	258	4·8	1 869	0·36	469 111·—	397 933·88	24
—	7 292	17 636	91·2	674	3·5	1 031	5·3	6 580	0·36	1 471 128·75	1 286 695·31	25
21	4 888	8 942	80·3	1 290	11·6	906	8·1	4 248	0·41	983 853·—	843 996·50	26
152	**48 959**	**93 647**	**87·5**	**6 279**	**5·9**	**7 107**	**6·6**	**43 014**	**0·42**	**9 816 877·02**	**8 392 380·46**	27

vilkas utförande statsbidrag beviljats av kommittén först under år 1922.

sid. 18—19 införda tabell I, vilken — i den ordning till kommittén inkomna ansökningar om nyodlingsbidrag behandlats — länsvis angiver, *dels* antalet anmälda nyodlingsföretag, *dels* storleken av den på dessa företag belöpande — alltså för nyodling avsedda — arealen, *dels* det antal företag, absolut och procentuellt av samtliga, som helt eller endast delvis eller alls icke kommit till utförande, *dels* den nyodlade arealens storlek, *dels* de utförda nyodlingsföretagens medelareal, *dels* storleken av de till de anmälda företagens utförande beviljade statsbidrag, *och dels* slutligen de utbetalade statsbidragens totalbelopp.

Tabellens kolumner för antalet anmälda nyodlingsföretag och deras areal, kol. 2—13, utvisa, att ett betydande intresse för nyodling av därtill tjänlig jord varit förhanden. Sålunda hava beträffande riket i dess helhet planlagts icke mindre än 107 033 företag, omfattande inalles 48 959 hektar. Särskilt stort har intresset för nyodlingsverksamheten varit inom Västerbottens och Norrbottens län, där de planerade företagens antal uppgått till icke mindre än resp. 19 341 och 11 138 och den för nyodling avsedda arealen till resp. 7 292 och 4 888 hektar. Inom dessa och angränsande län hava emellertid de föreliggande odlingsmöjligheterna givetvis varit störst. Även annorstädes såsom inom Jönköpings och Kronobergs län, södra delen av Kalmar län, Gottlands, Kristianstads och Hallands län, södra delen av Älvsborgs län samt Västernorrlands och Jämtlands län har emellertid ett betydande intresse för nyodlingsverksamheten varit förhanden. Minsta omfattning har ifrågavarande verksamhet tagit inom Södermanlands län, norra delen av Kalmar län, Malmöhus och Västmanlands län.

Samtliga nyodlingsföretag hava emellertid icke i planerad omfattning kommit till utförande. Av tabellens kol. 14—15 framgår sålunda, att vidkommande riket i dess helhet endast 93 647 eller 87·5 procent av samtliga företag blivit i avsedd omfattning fullföljda. Motsvarande antal endast delvis utförda företag, kol. 16—17 — beträffande vilka företag alltså ändring av den fastställda arbetsplanen måst vidtagas — utgjorde 6 279 eller 5·9 procent av samtliga. Antalet planerade, men icke till någon del utförda företag belöpte sig enligt kol. 18—19 till 7 107 eller 6·6 procent.

Anledningarna till att icke samtliga anmälda företag kommit till utförande i avsedd omfattning äro, liksom orsakerna till den påtagliga nedgången år efter år i nyodlingsverksamhetens omfattning, mångahanda. Den förnämsta är säkerligen att söka däri, att intresset för nyodlingsverksamheten, vilket under åren 1918 och 1919 kraftigt stegrades till följd av kristidens starka tryck, i samband med krigets avstannande och ökade möjligheter för import i betydlig grad avtagit. Samtidigt hava arbetskostnaderna stigit så avsevärt och tillgången på mänsklig arbetskraft för jordbrukets behov mångenstädes varit så knapp, att nyodlingsverksamheten måst i hög grad begränsas. Berörda svårigheter hava också i många fall hindrat jordbrukarna att inom fastställd tid fullborda åtagna odlingar. Till följd härav har den intresserade jordbrukaren understundom hindrats att i beräknad utsträckning söka bidrag för odlande av ytterligare nya arealer. Givetvis har nyodlingsarbetenas omfattning jämväl påverkats av odlingsbidragens storlek. Sålunda har bestämmelsen om statsbidragets successiva minskning till en allt lägre procent av de godkända kostnaderna för nyodlingen verkat hämmande på nyodlingsintresset. Härtill kommer, att, sedan organisationen av låneverksamheten för den redan odlade åkerjordens täckdikning med 1919 års ingång fullbordats, täckdikningsarbetet flerstädes tagit sådan omfattning, att därigenom intresset för nyodling minskats.

Detta oaktat hava dock, såsom kol. 20 utvisar, betydande arealer uppodlats, vidkommande riket i dess helhet icke mindre än 43 014 hektar. De nordligare delarna av landet hava i förevarande avseende haft att uppvisa de bästa resultaten. Inom Västerbottens län hava sålunda 6 580 hektar jord uppodlats och inom Norrbottens län 4 248 hektar. Närmast komma Gottlands, Jönköpings, Kristianstads, södra Kalmar och Kronobergs län. Jämväl inom Västernorrlands och Jämtlands län hava betydande arealer jord uppodlats. Enahanda har förhållandet varit i Hallands, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs och Skaraborgs län.

Av kol. 21 i omförmälda tabell framgår, att nyodlingsföretagen i allmänhet varit av ringa storlek. Endast i Södermanlands län överstiger deras medelareal 1 hektar, medan den i allmänhet uppgår till allenast 0·3—0·5 hektar. Medeltalet för hela riket utgör 0·42 hektar. I stort sett hava nyodlingarna utförts av landets mindre jordbrukare. Bland odlarna finnes emellertid även ett betydande antal lägenhetsinnehavare, som genom odlingen önskat förskaffa sig utrymme för odling av potatis och grönsaker för eget behov. Större odlingar, utförda genom en och samma persons försorg, höra till undantagen, men förekomma dock, där betingelserna härför varit gynnsamma.

De av kommittén till företagens utförande beviljade statsbidragen uppgå, enligt vad tabellens kol. 22 utvisar, till sammanlagt 9 816 877 kronor 2 öre. Emellertid hava icke de beviljade statsbidragen till fullo utbetalts. Anledningen härtill har varit att, såsom ovan omförmälts, de planerade företagen icke alltid fullbordats enligt fastställd plan eller alls icke kommit till utförande. Vidkommande förstnämnda kategori företag, beträffande vilka således ändring i planen för företagens utförande måst vidtagas, har av de beviljade bidragsbeloppen utbetalts allenast så stor del, som ansetts belöpa på den fullbordade delen av företagen. Behörig hänsyn har härvid tagits icke blott till de utförda arealernas omfattning och arbetenas beskaffenhet m. m. utan jämväl till det förhållande, att, därest företagen fullbordats senare än vid odlingsplanernas uppgörande beräknats, statsbidragen utgått efter det vid tiden för företagens fullbordande gällande lägre procenttal. Till planerade företag, vilka icke till någon del kommit till utförande, hava beviljade statsbidrag givetvis icke utbetalts, då utanordning i förskott av dylikt bidrag icke varit medgiven. Av de beviljade bidragsbeloppen, sammanlagt 9 816 877 kronor 2 öre, har sålunda enligt vad tabellens kol. 23 utvisar utbetalts allenast 8 392 380 kronor 46 öre.

Vad angår avsyningen av nyodlingsföretagen har kommittén i särskilt meddelande till odlingsnämnder och odlingsråd betonat vikten av att dylik verkställdes under sådana former och med den noggrannhet, att det med statsbidragens utgående avsedda ändamålet fullt uppnåddes. Kommittén har därvid medgivit, att avsyningar finge på uppdrag av vederbörande odlingsråd verkställas av någon dess ledamot, av jordbrukskonsulent, vandringsrättare eller, då odlingsrådet så funne lämpligt, av ledamot av odlingsnämnd eller annan sakkunnig och härför lämplig person. I de områden, där lokalundersökningar för jordbruksstatistiken pågått, hava avsyning och inspektion av pågående nyodlingar i flera fall uppdragits åt de personer, som haft dessa lokalundersökningar om hand. Då avsyningen gällt mera omfattande odlingsarbeten, har densamma ansetts böra uppdragas åt den, som uppgjort planen för arbetet i fråga, eller ock åt person, som haft med denne jämförlig kompetens för arbetets bedömande.

Vid avsyning av nyodlingsföretag har det tillkommit vederbörande syneförrättare att i första hand tillse, att den nyodlade arealen överensstämt med

den i ansökningen angivna. Då vid okulär besiktning minsta tvivel härom yppats, har det tillkommit synemannen att genom uppmätning å marken bestämma det nyodlade fältets areal och i händelse denna understigit den, för vilken bidrag beviljats, hos odlingsrådet anmäla förhållandet för rättelse antingen genom beviljande av ett års uppskov med fullbordandet av odlingsarbetet eller ock genom jämkning av den beviljade bidragssumman. Om den planerade nyodlingen varit av större omfattning eller sökanden av giltiga skäl så önskat, har dock, därest viss del av nyodlingen redan varit fullt färdig och besådd, rätt till ändring i den fastställda odlingsplanen medgivits. Detta har inneburit, att den färdiga och besådda delen av nyodlingen slutavsynats, varefter sökanden för denna beviljats bidrag enligt vid tiden för dess fullbordande gällande procenttal, under det att för utförande av nyodlingsföretaget i övrigt ett års uppskov beviljats. För sistberörda areal har procenttalet i sådant fall såsom förut nämnts nedsatts till det, som gällt vid tiden för arbetets fullbordan. Emottagare av odlingsbidrag, vilken icke beviljats uppskov med arbetets utförande eller ändring i planen för företaget och som icke kunnat förmås att inom fastställd tid fullborda åtaget nyodlingsarbete, har ålagts att återbetala vad av statsbidraget uppburits. I övrigt har vid avsyningen uppmärksamhet ägnats däråt att alla i ansökningen och i odlingsnämndens utlåtande däröver angivna arbeten blivit utförda, att den nyodlade arealen varit så iordningställd, att den kunnat betraktas som åker, samt att den varit besådd vid den i ansökningen angivna tidpunkten.

I detta sammanhang må anföras, att enligt vad inspektioner och avsyningar givit vid handen nyodlingarna i allmänhet blivit väl utförda. Det har dock, såsom ovan nämnts, visat sig, att jordbrukarna flerstädes åtagit sig uppodling av större arealer mark än de under tidvis svåra förhållanden med ytterligt stegrade arbets- och materialpriser mäktat åstadkomma.

Enligt vad i förevarande kapitel inledningsvis anförts, uppgingo de utav riksdagen anvisade, för beredande av bidrag till nyodlingsföretag avsedda medlen till sammanlagt 16 000 000 kronor. Såsom i det föregående omförmälts, hava härav tagits i anspråk allenast 8 392 380 kronor 46 öre. Då emellertid kapitalbehållningen å anslagen tillgodoförts ett belopp av 7 873 kronor 78 öre, utgörande upplupen ränta å i enskild bankinrättning insatta medel från anslagen, uppgå icke för ändamålet disponerade medel till sammanlagt 7 615 493 kronor 32 öre.

Redan under hösten 1920, då förberedande åtgärder ansågos böra träffas för odlingsorganisationens avveckling, upptog kommittén till behandling frågan om lämpliga åtgärder från statens sida för fortsatt uppodling av landets därtill tjänliga jordområden. De vidsträckta ouppodlade områdena i Norrland och den omfattning, odlingsverksamheten under de senare åren där tagit, syntes kommittén tala för det oavvisliga behovet av fortsatt dylik verksamhet. Men även inom de mellersta och södra delarna av landet erbjöde sig enligt de av kommitténs ledamöter vid inspektionsresor gjorda iakttagelser stora möjligheter för nyodling. Ävenledes hade kommittén sig bekant, hurusom avsevärda jordområden, vilkas utdikning eller vattenavtappning åvägabragts med anlitande av lån eller bidrag av statsmedel, icke blivit föremål för vidsträcktare, för framtiden bestående odling.

Under sådana förhållanden syntes det kommittén vara en angelägenhet av stor vikt att till fullföljande av odlingsorganisationens syften söka bereda

möjlighet för fortsatt kraftigt understödjande av nyodlingsverksamheten inom hela riket. Dylik verksamhet förutsatte emellertid enligt kommitténs uppfattning med nödvändighet, att staten allt framgent trädde emellan för stödjande och uppmuntrande av det enskilda initiativet. Visserligen hade på sin tid de s. k. norrländska och allmänna nyodlingsfonderna inrättats i syfte att genom lån främja uppodlingen av jord, den förra i Norrland och Dalarna, den senare i övriga delar av landet, men hade de för lån från dessa fonder stadgade bestämmelserna i praktiken visat sig icke vara fullt lämpliga. Detta hade haft till följd, att utlåningen från fonderna kommit att taga endast obetydlig omfattning. En revision av de för utlåningen från fonderna stadgade bestämmelserna tarvades sålunda, liksom ock att erforderligt ytterligare kapital tillfördes fonderna för tillgodoseende av de förväntade ökade lånekraven. Besparingar å de till odlingsorganisationens förfogande ställda medel för understödjande av nyodlings- och betesförbättringsarbeten ansåg kommittén härtill lämna tillgång.

Den 30 september 1920 framlade kommittén fördenskull förslag till ändrade villkor och bestämmelser för lån från norrländska och allmänna nyodlingsfonderna och föreslog kommittén därvid tillika, att av ovannämnda besparingar måtte anvisas dels såsom kapitalökning för norrländska nyodlingsfonden ett belopp av 3 000 000 kronor, dels ock såsom kapitalökning för allmänna nyodlingsfonden ett belopp av 1 500 000 kronor. Kommitténs förslag vunno i allt väsentligt Kungl. Maj:ts och riksdagens gillande.

I detta sammanhang må tillika nämnas, att 1920 års riksdag av ovannämnda besparade medel såsom kapitalökning till odlingslånefonden anvisat ett anslag av 500 000 kronor.

Av de för beredande av bidrag till nyodlingsföretag till odlingsorganisationens förfogande anvisade medel, 16 000 000 kronor, återstår sålunda odisponerat ett belopp av 2 615 493 kronor 32 öre.

Betesförbättringsverksamheten.

I nästföregående kapitel har inledningsvis omförmälts, hurusom riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag anvisat medel icke blott för beredande av statsbidrag till vissa nyodlingsföretag utan även till förbättrande av betes- och ängsmarker. Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut att med statsbidrag understödja arbeten, som avsåge utökande och förbättrande av landets betesarealer, grundade sig på uppfattningen, att landets vidsträckta betesmarker syntes giva allt för låg avkastning i förhållande till den, som vid en mera rationell drift skulle kunna erhållas. En utökning och framför allt förbättring av landets betesmarker vore därför av stor betydelse, synnerligast som därigenom en minskning av vallarealen å den egentliga åkern möjliggjordes.

Förenämnda kungörelse den 16 april 1918 angående villkoren för erhållande och tillgodonjutande av statsbidrag till vissa odlingsföretag m. m. innefattar jämväl de stadganden, som reglerat den utav odlingsorganisationen ledda betesförbättringsverksamheten. Beträffande de närmare bestämmelserna i sådant avseende hänvisas till den å sid. 16—17 meddelade redogörelsen för föreskrifterna i nämnda kungörelse. Ytterligare har i kungörelsen stadgats, att till företag, avseende förbättring av betes- eller ängsmark, statsbidrag finge utgå för arbeten, som avsåge markens upprödjande och inhägnande samt i erforderlig mån även utdikning. I viss utsträckning hava emellertid jämväl arbetskostnader för gödsling och insåning fått tagas i beräkning liksom ock begränsade kostnader för inköp av kalk och dennas spridning. Statsbidrag till nämnda

förbättringsarbeten finge utgå i förhållande till de godkända kostnaderna därför med högst 40 procent vid arbeten, som avslutades under år 1918, högst 30 procent vid arbeten, som avslutades under år 1919, och högst 20 procent vid arbeten, som avslutades under år 1920, dock högst efter en sammanlagd kostnad per hektar av 200 kronor. Till företag, vilket påbörjats men icke avslutats före den 10 februari 1918, finge bidrag utgå för den kostnad, som belöpte på efter sistnämnda dag å företaget verkställt arbete.

De i föregående kapitel angivna allmänna synpunkterna beträffande nyodlingsarbetenas upptagande hava i tillämpliga delar varit normerande jämväl i fråga om betesförbättringsarbetena. I särskilda meddelanden till odlingsråd och odlingsnämnder har statens odlingskommitté sålunda betonat nödvändigheten av att särskild hänsyn fästes vid ett visst områdes lämplighet för förbättring samt dettas läge i brukningshänseende ävensom vidare anfört, att vid förbättringsarbetena i första hand borde ifrågakomma hagmarker samt gräsbevuxna och för gräsväxt lämpliga skogsmarker. Emellertid är att märka, att förevarande förbättringsarbeten icke alltid varit avsedda att bereda för framtiden bestående betesmarker. Sålunda hava röjningsarbetena i Västerbottens och Norrbottens län i stor utsträckning avsetts jämväl som förarbeten för blivande nyodling. I allmänhet har dock avsikten varit att åstadkomma en verklig och varaktig betesförbättring. Vad därvid erfordrats har huvudsakligen varit uthuggning och röjning samt grundare dikningar ävensom i vissa fall kalkning. Uti ett till odlingsråd och odlingsnämnder utsänt meddelande har kommittén framhållit de minimifordringar, som kommittén ansett böra fyllas, därest det med förbättringsarbetet avsedda ändamålet skulle kunna uppnås. Sålunda borde krävas, att det till betesmark avsedda området fullständigt röjdes, så att buskar och träd avlägsnades från den egentliga betesmarken, dock att små dungar av träd och buskar finge kvarlämnas såsom framtida skydd åt de betande djuren, men icke inräknas i den röjda arealen. Ävenledes skulle, till förhindrande av uppkomsten av nya buskar, ett par gånger årligen verkställas avhuggning av uppväxande rotskott. Synnerlig uppmärksamhet borde vidare ägnas åt att tillräckliga diken och avloppsrännor upptoges för avledande av överflödigt vatten samt att i övrigt betesmarkerna ägnades en planmässig skötsel, så att de genom gödsling eller annorledes kunde bringas till full avkastning.

Enahanda bestämmelser, som beträffande nyodlingsföretag stadgats med avseende å arbetenas omfattning, beviljande av uppskov med vissa arbetens avslutande, ändring av planerna för arbetenas utförande, återbärande, helt eller delvis, av beviljade statsbidrag samt avsyning av företagen, hava i tillämpliga delar varit gällande jämväl beträffande betesförbättringsarbetena. Likaledes hava frågor om utverkande av tillstånd för arrendatorer eller annan nyttjanderättshavare till utförande av betesförbättringsarbeten samt om anlitande av fackkunnig person vid uppgörande av planer och kostnadsberäkningar m. m. behandlats på samma sätt som beträffande nyodlingsföretag.

Vad angår omfattningen av den utav odlingsorganisationen åvägabragta betesförbättringsverksamheten hänvisas till den å sid. 26—27 införda tabell II, vilken — i den ordning till kommittén inkomna ansökningar om betesförbättringsbidrag behandlats — länsvis angiver, *dels* antalet anmälda betesförbättringsföretag, *dels* storleken av den på dessa företag belöpande — alltså till förbättring avsedda — arealen, *dels* det antal företag, absolut och procentuellt av samtliga, som helt eller endast delvis eller alls icke kommit till utförande, *dels* den förbättrade arealens storlek, *dels* de utförda betesförbättringsföretagens medelareal, *dels* storleken av de till de anmälda företagens utförande

beviljade statsbidrag, *och dels* slutligen de utbetalade statsbidragens totalbelopp.

Att intresset för genomförande av betesförbättringar varit ganska stort, framgår av tabellens kol. 2—11. Inalles hava nämligen 21 218 företag, omfattande en sammanlagd areal av 51 517 hektar, planerats. Med avseende å dessa förbättringsarbeten gå Västerbottens och Norrbottens län i spetsen med resp. 6 728 och 5 433 planerade företag, omfattande resp. 9 572 och 12 120 hektar. Men även inom Västernorrlands, Kalmar, Jönköpings och Blekinge län har intresset för betesförbättring visat sig vara mycket betydande. Minsta omfattningen har betesförbättringsverksamheten företett inom Malmöhus, Uppsala och Södermanlands län.

Betesförbättringsföretagen hava emellertid icke överallt fullföljts i avsedd omfattning. Tabellens kol. 12—13 utvisa sålunda, att endast 18 536 eller 87·4 procent av samtliga betesförbättringsföretag fullbordats i avsedd omfattning. 1 196 företag, utgörande 5·6 procent av samtliga, hava enligt vad av kol. 14—15 framgår endast delvis kommit till utförande, varför ändring av den för företagen fastställda arbetsplanen måst vidtagas. Antalet planerade företag, vilka icke till någon del blivit utförda, uppgår jämlikt kol. 16—17 till 1 486 eller 7·0 procent av samtliga företag.

Anledningen till underlåtenheten att enligt fastställd plan fullfölja företagens utförande torde, förutom i ringa tillgång till arbetskraft under den svåraste kristiden, förnämligast vara att söka i bristande insikt om betesförbättringens betydelse för ökad foderproduktion, vilket haft till följd att, då svårigheter vid arbetenas utförande tillstött, intresset för desamma lätt nog slappnat.

Att insikten om betesförbättringens betydelse icke varit så allmän, som önskligt vore, framgår bland annat därav, att antalet ansökningar om bidrag till betesförbättringar uppgått till blott omkring 20 procent av antalet ansökningar om nyodlingsbidrag ävensom av det förhållandet att vid verkställda avsyningar och inspektioner betesförbättringsföretagen i motsats till nyodlingsföretagen i många fall befunnits vara mindre tillfredsställande utförda. På grund härav syntes det kommittén angeläget vara, att föredrag anordnades i de län, där ett verksamt intresse för betesförbättring visade sig för handen. Kommittén vände sig i sådant syfte till Svenska betes- och vallföreningen, som beredvilligt ställde sina konsulenter till förfogande för biträde vid den erforderliga upplysningsverksamheten.

Att emellertid icke obetydande arealer betes- och ängsmarker genom odlingsorganisationens medverkan förbättrats, framgår av tabellens kol. 18. Totalarealen dylik mark uppgår till icke mindre än 46 775 hektar, varutav på Norrbottens län belöper en areal av 11 105 hektar och Västerbottens län 8 887 hektar. Mycket omfattande arealer hava även inom Kalmar län varit föremål för förbättring, men även annorstädes såsom inom Östergötlands, Jönköpings, Blekinge, Skaraborgs och Västernorrlands län har betesförbättringsverksamheten varit betydande.

I motsats till nyodlingsföretagen omfatta de enskilda betesförbättringsföretagen ganska stora arealer. Medelarealen för varje betesförbättringsföretag utgör, enligt vad kol. 19 utvisar, för hela riket 2·3 hektar. I flera län uppgår emellertid denna medelareal till icke mindre än 5 à 6 hektar.

Ej heller de till betesförbättringsföretagens utförande beviljade statsbidragen — enligt tabellens kol. 20 uppgående till sammanlagt 2 119 707 kronor — hava till fullo utbetalts. Anledningen härtill är att, såsom ovan nämnts, de planerade företagen delvis antingen icke fullbordats enligt fastställd plan eller ock alls icke kommit till utförande. Vidkommande förstnämnda kate-

Tab. II. Omfattningen av den under odlingsorganisationens

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Län	Antal anmälda betesförbättringsföretag					För betesförbättring anmäld areal, har				
		1918	1919	1920	[1] 1921	Summa	1918	1919	1920	[1] 1921	Summa
1	Stockholms	35	50	15	2	102	126	327	53	3	509
2	Uppsala	18	20	13	1	52	57	67	24	1	149
3	Södermanlands	31	24	22	3	80	214	168	149	12	543
4	Östergötlands	52	143	136	44	375	294	940	708	223	2 165
5	Jönköpings	119	266	329	103	817	317	1 072	1 232	461	3 082
6	Kronobergs	—	100	59	8	167	—	203	160	43	406
7	Kalmar norra	45	303	371	196	915	293	1 709	2 523	1 203	5 728
8	Kalmar södra	185	452	213	35	885	939	1 886	711	111	3 647
9	Gottlands	28	132	33	—	193	91	411	115	—	617
10	Blekinge	52	426	269	—	747	224	1 293	742	—	2 259
11	Kristianstads	35	31	31	3	100	210	106	107	12	435
12	Malmöhus	16	21	9	—	46	97	179	99	—	375
13	Hallands	12	84	101	26	223	42	317	212	83	654
14	Göteborgs och Bohus	36	64	35	3	138	36	80	53	4	173
15	Älvsborgs norra	50	71	113	28	262	232	172	199	32	635
16	Älvsborgs södra	106	328	136	11	581	214	589	199	10	1 012
17	Skaraborgs	125	98	162	37	422	366	398	507	186	1 457
18	Värmlands	187	106	237	28	558	269	162	271	57	759
19	Örebro	23	58	44	43	168	62	359	235	373	1 029
20	Västmanlands	50	40	37	12	139	403	282	180	35	900
21	Kopparbergs	41	52	53	8	154	77	142	70	19	308
22	Gävleborgs	28	32	47	5	112	72	59	82	6	219
23	Västernorrlands	10	695	678	199	1 582	19	1 140	926	272	2 357
24	Jämtlands	64	41	61	73	239	131	81	84	111	407
25	Västerbottens	312	1 538	2 426	2 452	6 728	399	2 237	3 520	3 416	9 572
26	Norrbottens	471	1 683	1 707	1 572	5 433	1 130	3 814	3 777	3 399	12 120
	Summa	**2 131**	**6 858**	**7 337**	**4 892**	**21 218**	**6 314**	**18 193**	**16 938**	**10 072**	**51 517**

[1] De för år 1921 angivna uppgifterna avse företag, vilka fullbordats under år 1920, men till

medverkan bedrivna betesförbättringsverksamheten.

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
Antal helt fullbordade företag		Antal delvis utförda företag		Antal icke utförda företag		Förbättrad areal, har	De utförda betesförbättringsföretagens medelareal, har	Till de anmälda företagens utförande beviljade statsbidrag, kronor	Utbetalade statsbidrag, kronor	
absolut	% av samtliga	absolut	% av samtliga	absolut	% av samtliga					
88	86·3	3	2·9	11	10·8	462	5	19 402·27	15 861·50	1
37	71·2	2	3·8	13	25	111	2·8	7 568·20	4 903·32	2
65	81·2	1	1·3	14	17·5	572	8·6	16 877·46	14 329·46	3
360	96	15	4	—	—	2 000	5·3	49 818·17	48 790·60	4
766	93·7	14	1·8	37	4·5	2 894	3·6	95 068·02	86 839·22	5
120	71·8	9	5·4	38	22·8	349	2·7	18 765·57	15 416·96	6
857	93·7	58	6·3	—	—	5 580	6·1	129 286·79	122 182·94	7
715	80·7	82	9·3	88	10	3 149	3·9	92 384·—	76 209·63	8
177	91·7	6	3·1	10	5·2	645	3·5	21 773·60	19 047·60	9
613	82·1	18	2·4	116	15·5	1 920	3	90 854·40	75 856·34	10
72	72	4	4	24	24	375	4·9	20 968·10	15 591·45	11
38	82·7	2	4·3	6	13	284	7·1	17 565·09	12 947·09	12
219	98·2	4	1·8	—	—	635	2·8	30 024·10	28 850·17	13
119	86·2	1	0·8	18	13	161	1·3	8 258·58	7 398·15	14
226	86·2	10	3·8	26	10	431	1·8	26 292·10	17 502·85	15
397	68·4	74	12·7	110	18·9	670	1·4	41 270·—	27 201·—	16
293	69·5	73	17·3	56	13·2	1 157	3·2	51 252·—	39 565·—	17
500	89·6	8	1·4	50	9	669	1·3	32 824·60	29 146·08	18
148	88·1	9	5·4	11	6·5	949	6	42 675·68	38 939·25	19
105	75·6	7	5	27	19·4	690	6·1	36 815·38	25 114·09	20
144	93·5	2	1·3	8	5·2	286	2	13 697·94	12 409·64	21
100	89·3	3	2·7	9	8	193	1·8	10 060·18	8 987·80	22
1 462	92·4	50	3·2	70	4·4	2 245	1·5	133 782·95	125 552·66	23
214	89·5	18	7·5	7	3	356	1·5	21 854·42	19 678·49	24
6 106	90·7	225	3·3	397	6	8 887	1·4	475 421·40	453 320·40	25
4 595	84·6	498	9·2	340	6·2	11 105	2·2	615 148·—	551 825·—	26
18 536	**87·4**	**1 196**	**5·6**	**1 486**	**7**	**46 775**	**2·3**	**2 119 707·—**	**1 893 466·69**	

vilkas utförande statsbidrag beviljats av kommittén först under år 1921.

gori företag har, där ändring av planen för företagens utförande vidtagits, allenast en mot den fullbordade delen av företaget samt arbetenas omfattning och beskaffenhet svarande del av statsbidraget utanordnats. Vad åter angår den senare kategorien företag hava de till dessas utförande beviljade statsbidragen icke utanordnats, då förskottsutanordning av dylikt bidrag icke medgivits. De utbetalade statsbidragens totalbelopp uppgår enligt tabellens kol. 21 till sammanlagt 1 893 466 kronor 69 öre.

Vid avsyning av betesförbättringsföretag hava i stort sett enahanda grunder tillämpats, som varit gällande beträffande nyodlingsföretagen, och hänvisas vid sådant förhållande till vad härom i föregående kapitel omförmälts. Erfarenheten från avsyningarna har till fullo klarlagt svårigheten att åvägabringa rationella beteskulturer. Att odlingsorganisationens verksamhet på detta område det oaktat mångenstädes krönts med framgång, torde likvisst kunna fastslås, och synas de föreliggande resultaten vara så uppmuntrande, att de torde kunna verka sporrande på den enskilda företagsamheten, även sedan den kraftiga understödsverksamheten från statens sida numera upphört.

För beredande av statsbidrag till förbättrande av betes- och ängsmarker har, såsom inledningsvis i föregående kapitel omförmälts, avsetts att utgå ett belopp av sammanlagt 3 750 000 kronor. Enligt vad ovan anförts hava härav inalles 1 893 466 kronor 69 öre tagits i anspråk, vadan återstår odisponerat ett belopp av 1 856 533 kronor 31 öre.

Såsom förut nämnts har erfarenheten givit vid handen, att rikets jordbrukare i allmänhet ännu sakna förståelse för betydelsen av rationell beteskultur och kunskap om dennas genomförande. Statsåtgärderna i förevarande hänseende torde därför böra inriktas på stödjande av den försöks- och upplysningsverksamhet, som redan bedrives på området, samt spridandet av kunskap om de vid denna verksamhet erhållna resultaten. Kommitten vill i detta sammanhang framhålla betydelsen av att Svenska betes- och vallföreningen, som bedriver ett förtjänstfullt arbete på förevarande område, för framtiden beredes verksamt understöd av allmänna medel till fullföljande av sin samhällsnyttiga uppgift.

Kampen mot vanhävd.

De egenartade förhållanden, som voro rådande under kristiden, nödvändiggjorde jämväl, att synnerlig uppmärksamhet från det allmännas sida måste ägnas åt frågan om den redan odlade åkerjordens användning i största möjliga utsträckning för produktion av livsmedel. I det föregående har ock omförmälts, hurusom det i överensstämmelse härmed ålegat odlingsorganisationen tillse att den redan odlade jorden blivit ordentligt brukad och att, om försummelse därutinnan iakttagits, vidtaga erforderliga åtgärder för vinnande av rättelse.

Vid fullgörande av denna uppgift har odlingsorganisationen i första hand måst för sig klargöra spörsmålet: när föreligger vanhävd? Att sådan förekommer, där jorden ligger obesådd, beväxt med ogräs eller på annat sätt rent »för fäfot», är otvivelaktigt, men givetvis kunna gränsfall förekomma, där meningarna, huruvida vanhävd föreligger eller icke, kunna vara delade. Vid frågans bedömande har därför vederbörlig hänsyn måst tagas till förhållandena inom de skilda orterna. I bygder, där jordbruket stått högt, hava sålunda förekommande fall av vanhävd måst bedömas strängare än annorstädes, varest jordbruket i allmänhet befunnits vara efterblivet. Hänsyn har också måst tagas till varje enskilt jordbruks förhållanden och varje

jordbrukares strävan att i sin mån söka åstadkomma ett gott resultat. Där emellertid ett visst jordbruks skötsel legat avsevärt efter den omgivande bygdens, där åkerjorden varit ogräsfylld eller legat obrukad en följd av år, där skötseln över huvud taget varit sådan, att jordens växtkraft år för år avtagit eller där åtgärder vidtagits, som haft dylik verkan till följd — t. ex. skingrande av besättningen eller mera omfattande försäljning av stråfoder eller otröskad gröda — där hava enligt statens odlingskommittés instruktioner odlingsnämnderna och odlingsråden anmodats ingripa för att söka åstadkomma rättelse. I många fall hava härvid upplysning och uppmuntran samt hjälp vid de behövliga åtgärdernas planläggning varit verksamma medel. Där odlingsnämndernas agitatoriska verksamhet bedrivits med sakkunskap och urskillning, har denna flerstädes åstadkommit genomförande av värdefulla grundförbättringar och för folkhushållningen betydelsefull omläggning i de mera efterblivna jordbrukens skötsel.

I de fall, där upplysning och goda råd icke kunnat åstadkomma rättelse, har den ovan i annat sammanhang omförmälda förfoganderättslagen eller lagen den 26 april 1918 om förfogande över viss egendom under utomordentliga av krig föranledda förhållanden anvisat medel. Den befogenhet, sagda lag tillerkänt Kungl. Maj:t, har kommit till användning i första hand såsom medel för åvägabringande av frivilliga överenskommelser med vederbörande ägare eller brukare av vanhävdad jord att omedelbart eller i varje fall inom viss kort tid avhjälpa vanhävden, vid äventyr att förfoganderättslagens bestämmelser eljest komme att tillämpas gent emot dem.

Såsom framgår av innehållet i det i förfoganderättslagens 5 § 1 mom. meddelade stadgande ävensom dess plats i en allenast för utomordentliga förhållanden avsedd författning, riktar sig detta stadgande icke mot vanhävden såsom sådan utan avser detsamma allenast att utgöra ett led i samhällets åtgärder för bekämpande av de svårigheter för folkförsörjningen, som uppkommo såsom en följd av världskriget. I överensstämmelse med det jämförelsevis begränsade syfte, som ifrågavarande stadgande sålunda tjänat, har därför också dess tillämpning gjorts beroende av närmare angivna förutsättningar. För att med stöd av förevarande lagrum ett ingripande mot ägaren eller innehavaren av vanhävdad fastighet skulle kunna ifrågakomma fordrades sålunda, att riket befunne sig i krig eller krigsfara eller att eljest utomordentliga, av krig föranledda förhållanden rådde. Än vidare krävdes emellertid, att kronans förfogande över fastigheten vore erforderligt antingen för tillgodoseende inom riket eller någon del därav eller å särskild ort av befolkningens behov av livsmedel eller annan för befolkningen viktig förnödenhet eller ock för beredande av tillgång till vara, som vore behövlig för något särskilt ändamål av betydelse för det allmänna.

Jämlikt de sålunda uppdragna gränserna för stadgandets tillämpning var ifrågavarande lag av värde huvudsakligen under den egentliga kristiden eller till mitten av år 1919. Med den lättnad i tillgången till livsmedel, som därefter varit förhanden, har förfogande över fastighet, varom nyss nämnts, ansetts icke vidare böra ifrågakomma. Lagen, vars giltighetstid vid skilda tillfällen blivit förlängd, ägde emellertid tillämpning till och med den 28 februari 1921.

I flertalet av odlingsorganisationen behandlade fall av vanhävd har det såsom ovan antytts lyckats odlingsnämnder eller odlingsråd att med vederbörande brukare träffa skriftligt avtal om genomförande av vissa förbättringar inom bestämd tid. Så visar tabell III å sid. 30 att av samtliga utav odlingsråden behandlade vanhävdsfall, tillhopa 1 177, endast 123 föranlett anmälan till vederbörande länsstyrelse. Av samtliga vanhävdsfall

Tab. III. Antalet av odlingsorganisationen behandlade vanhävdsfall.

Län	1918		1919		1920		1921		Summa		Summa
	Frivillig överenskommelse	Anmälan till K. B.	Frivillig överenskommelse	Anmälan till K. B.	Frivillig överenskommelse	Anmälan till K. B.	Frivillig överenskommelse	Anmälan till K. B.	Frivillig överenskommelse	Anmälan till K. B.	
Stockholms.....	216	8	16	—	—	—	—	—	232	8	240
Uppsala	20	9	11	—	4	—	—	—	35	9	44
Södermanlands	8	2	—	—	—	—	—	—	8	2	10
Östergötlands...	15	6	1	—	1	1	—	—	17	7	24
Jönköpings.....	2	4	3	—	—	—	—	—	5	4	9
Kronobergs	14	—	88	7	—	—	1	—	103	7	110
Kalmar norra...	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Kalmar södra...	3	1	1	—	—	2	—	—	4	3	7
Gottlands	1	1	1	—	—	—	1	—	3	1	4
Blekinge	—	4	—	—	—	—	—	—	—	4	4
Kristianstads ...	56	8	14	—	—	—	—	—	70	8	78
Malmöhus	22	12	9	—	6	—	1	—	38	12	50
Hallands	45	1	—	—	2	—	—	—	47	1	48
Göteborgs och Bohus	135	16	18	6	—	—	—	—	153	22	175
Älvsborgs norra	4	1	10	—	—	—	—	—	14	1	15
Älvsborgs södra	8	—	4	—	1	—	—	—	13	—	13
Skaraborgs	—	18	2	4	—	—	—	—	2	22	24
Värmlands	160	8	—	—	—	—	—	—	160	8	168
Örebro.....	12	2	—	—	—	—	—	—	12	2	14
Västmanlands...	10	—	2	1	—	—	—	—	12	1	13
Kopparbergs ...	5	—	19	—	5	—	—	—	29	—	29
Gävleborgs.....	3	—	2	—	—	—	—	—	5	—	5
Västernorrlands	23	—	—	—	2	—	—	—	25	—	25
Jämtlands	16	—	17	—	—	—	8	—	41	—	41
Västerbottens...	10	—	—	—	—	—	—	—	10	—	10
Norrbottens ...	15	—	—	—	1	—	—	—	16	—	16
Summa	**803**	**102**	**218**	**18**	**22**	**3**	**11**	**—**	**1 054**	**123**	**1 177**

kommo på Stockholms län icke mindre än 240, på Göteborgs och Bohus län 175, på Värmlands län 168, på Kronobergs län 110 och på Kristianstads län 78. Inom övriga län har antalet behandlade vanhävdsfall varierat betydligt, men icke i något fall överstigit ett 50-tal. Att just de två län, som omsluta landets båda största städer, haft att uppvisa ett så betydande antal vanhävdsfall, torde sammanhänga med det kända förhållandet, att dessa landsdelar erbjudit en fruktbar mark för den spekulativa handeln med jordbruksfastigheter. Dylik handel har ofta plägat leda till att kreatur, foder och inventarier avyttrats i vinstsyfte, vilket åter haft till följd, att gödselproduktionen förminskats och att jorden vanskötts. Upplåtelse av egendom till kronan jämlikt förfoganderättslagen har ägt rum i endast ett fåtal fall. Att så varit förhållandet torde delvis hava berott på att den tillämnade arrendatorn icke kunnat tillförsäkras brukningsrätten till den vanhävdade egendomen för längre tid än fem år. Denna omständighet ävensom de vanhävdade egendomarnas låga brukningsvärde har vållat stora svårigheter vid deras utarrendering och i hög grad försvårat lagens tillämpning. Enligt kommitténs uppfattning torde den största betydelsen av förfoganderättslagen i kampen mot vanhävd hava legat i det hot, lagen inneburit.

Sedan förfoganderättslagens bestämmelser icke vidare ansågos böra tillämpas med avseende å vanhävdade jordbruksfastigheter, hava de från det allmännas sida vidtagna åtgärderna i kampen mot vanhävd ägt stöd allenast i lagen den 6 juni 1919 (Sv. F. n:r 277) om inskränkning för viss tid i rätten att bortföra stråfoder m. m. Lagen, vars huvudsakliga tillämpningsområde torde hava varit begränsat till Stockholms, Uppsala, Värmlands och Västmanlands län, ägde tillämpning intill den 1 juni 1922.

Täckdikningsverksamheten.

Odlingsorganisationens verksamhet i syfte att höja den redan odlade åkerjordens avkastning har, oavsett kampen mot vanhävd, inriktats huvudsakligen på ledandet och övervakandet av den med lån från dräneringsfonden understödda täckdikningsverksamheten.

Genom Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut inrättades år 1918 sagda fond, vars hela kapitaltillgång, sammanlagt 14 000 000 kronor, ställdes till odlingsorganisationens förfogande för utlämnande under åren 1918—1920 av lån till täckdikningsföretag. Härutöver anvisades emellertid till bestridande av kostnaderna för upprättande av planer, kartor och kostnadsförslag till här ifrågavarande täckdikningsföretag samt till arvoden åt täckdikningsförmän m. m. särskilda medel, nämligen såsom förslagsanslag dels å tilläggsstat för år 1918 200 000 kronor dels ock å extra stat för år 1919 260 000 kronor. Utgifterna för nyssnämnda ändamål hava därefter bestritts från förslagsanslagen till odlingsorganisationen, beträffande vilka närmare redogörelse återfinnes å sid. 42.

Kungörelse angående villkoren för lån från dräneringsfonden m. m. utfärdades den 20 juni 1918. Jämlikt stadgandena i denna kungörelse skulle statens odlingskommitté äga bevilja hushållningssällskap statslån från fonden för utlämnande av dräneringslån. Å dylikt statslån skulle icke erläggas ränta. Sedan statslånet innehafts under två år från lyftningsdagen, skulle vid utgången av vart och ett av de därpå följande fem åren årligen återbetalas en femtedel av det ursprungliga lånebeloppet. Den, som av hushållningssällskap erhölle dräneringslån, skulle åtnjuta enahanda räntefrihet, som nyss nämnts, och skulle jämväl förenämnda återbetalningsvillkor i huvudsak tillämpas å dräneringslån.

Dräneringslån finge beviljas ägare eller brukare av åker eller annan odlad jord oberoende av storleken av den fastighet, där arbetet vore avsett att utföras, och, beträffande brukare, av brukningstidens längd. Vore täckdikningsarbete å utarrenderad fastighet avsett att äga rum under sådana förhållanden, att det jämlikt lag eller författning ålåge jordägaren att bestrida så stor del av kostnaderna, som motsvarade värdet å därvid använda tegelrör, finge lån beviljas såväl jordägaren som brukaren, envar dock allenast i förhållande till hans beräknade kostnader. Dräneringslån, som lämnades för täckdikning med rör, finge uppgå till hela beloppet av den beräknade kostnaden, dock ej till mer än 500 kronor för hektar av den jord, som vore avsedd att förbättras genom företaget. För täckdikning med annat material finge dräneringslån icke lämnas till högre belopp än som motsvarade tre fjärdedelar av den beräknade kostnaden och icke heller överstiga 400 kronor för hektar av sådan jord, som nyss sagts. Vid beräkning av denna kostnad finge upptagas såväl kostnaden för själva dikningsarbetet, däri inberäknad den ersättning till täckdikningsförman, vilken det ålåge jordinnehavaren att betala, som ock kostnaden för anskaffande av täckdikningsmaterialier. Arbete för beredande av till täckdikningen hörande öppet avlopp finge icke inräknas i kostnaden i annat fall än då det utgjordes av mindre omfattande upprensning eller fördjupning av avloppsdiken och avloppsgravar samt statsbidrag under form av anslag eller lån icke förut utgått därtill.

Dräneringslån skulle utbetalas till låntagare i mån av arbetets fortgång, dock endast i samma förhållande till kostnaden för det utförda arbetet, som det, vari det beviljade lånet stode till den för hela företaget beräknade kostnaden, samt med iakttagande att minst en fjärdedel av lånebeloppet skulle innestå, till dess arbetet blivit avsynat och godkänt.

Vederbörande odlingsråd skulle för sitt område mottaga ansökningar om lån och med eget yttrande överlämna dem till den myndighet, som å hushållningssällskapets vägnar beslutade om lånens beviljande; biträda vid tillhandahållande av förrättningsman m. m.; tillse, att det med beviljat lån avsedda ändamålet vunnes; samt i övrigt handhava ledningen och övervakandet av ifrågavarande täckdikningsföretag.

Den med statsmedel understödda täckdikningsverksamheten före år 1918 hade av åtskilliga anledningar icke kommit att taga någon större omfattning. Med dräneringsfondens inrättande nådde däremot nämnda verksamhet, sedan organisationsarbetet fullbordats, i större delen av landet ett betydande uppsving. Härtill torde de av kristiden betingade förmånliga lånevillkoren väsentligen hava bidragit. Enligt kommitténs uppfattning vill det emellertid synas, som om jämväl själva den lokala organisationen av täckdikningsverksamheten i icke ringa grad bidragit till verksamhetens snabba utveckling.

Det har sålunda tillkommit odlingsnämnderna att i orterna verka för igångsättande av täckdikningsföretag. Verksamhetens tyngdpunkt kom dock helt naturligt att förläggas till odlingsråden. Dessa hava, såsom i annat sammanhang omförmälts, haft till uppgift bl. a. att i förevarande avseende tillhandagå jordbrukarna med anvisningar och råd, biträda vid tillhandahållande av förrättningsmän samt vid anskaffande av arbetskrafter, rör m. m. ävensom att i övrigt handhava ledningen och övervakandet av täckdikningsverksamheten. Härjämte hava de av odlingsråden anlitade tjänstemännen, såsom lantbruksingenjörer, jordbrukskonsulenter och extra förrättningsmän, med biträde av för ändamålet anställda, delvis genom kommitténs försorg utbildade täckdikningsförmän på ett förtjänstfullt sätt personligen

verkat för täckdikningsverksamhetens främjande. Odlingsorganisationens lokala ledande krafter hava sålunda inriktat ett målmedvetet arbete på åstadkommande av personlig kontakt med de enskilda jordbrukarna för att genom upplysningar och råd väcka deras intresse för hithörande frågor.

Omfattningen av den under odlingsorganisationens medverkan åvägabragta, med lån från dräneringsfonden understödda täckdikningsverksamheten framgår av den å sid. 34—35 införda tabell IV, vilken — i den ordning till kommittén inkomna ansökningar om statslån från fonden behandlats — länsvis angiver *dels* antalet planerade täckdikningsföretag, *dels* storleken av den på dessa företag belöpande — alltså för täckdikning avsedda — arealen, *dels* det antal företag, absolut och procentuellt av samtliga, som helt eller endast delvis eller alls icke kommit till utförande, *dels* den täckdikade arealens storlek, *dels* de utförda täckdikningsföretagens medelareal, *dels* storleken av de till de planerade täckdikningsföretagens utförande beviljade statslånen, *och dels* slutligen de till hushållningssällskapen utanordnade, å täckdikad areal belöpande statslånebelopp.

Att intresset för täckdikningsföretags åvägabringande i allmänhet varit synnerligen stort, framgår av tabellens kol. 2—9, vilka utvisa, att beträffande riket i dess helhet icke mindre än 5 116 täckdikningsföretag planerats, omfattande en sammanlagd areal av 26 631 hektar. Inom Västmanlands, Kristianstads, Östergötlands och Örebo län har intresset för täckdikningsverksamheten varit störst. Antalet planerade företag uppgingo i dessa län till resp. 750, 693, 479 och 469 med en omfattning av resp. 2 958, 3 644, 3 884 och 2 292 hektar. Även inom Malmöhus, Hallands, Västerbottens och Norrbottens län har emellertid ett betydande intresse visat sig till finnandes. Minst har intresset för täckdikningsverksamheten varit inom Kopparbergs och Västernorrlands län.

Av kol. 2 och 6 i förevarande tabell synes framgå, att intresset för åvägabringande av täckdikningsföretag under år 1918 varit obetydligt. Så har emellertid ingalunda varit fallet. Orsakerna till att täckdikningsverksamheten under nämnda år icke kom att taga någon större omfattning voro flera. Kungl. Maj:ts förberörda kungörelse angående villkoren för lån från dräneringsfonden m. m. utfärdades sålunda först den 20 juni 1918. Vidlyftiga förberedelser behövde därefter vidtagas för organisation av låneförelsen, anställande av förrättningsmän, utbildning av täckdikningsförmän m. m. Jämväl bör ihågkommas, att de åtgärder, som måste föregå beviljandet av täckdikningslån, voro tidsödande. Vederbörande jordbrukare, som beslutat täckdika viss areal, hade sålunda att anskaffa förrättningsman, vilken först måste kartlägga och avväga fältet samt därefter upprätta plan och kostnadsförslag för arbetets utförande. Flera månader förflöto därför i regel från det de första åtgärderna för ett täckdikningsföretag vidtogos, till dess ansökningen om beviljande av lån till företaget kunde bliva slutbehandlad. Härtill kom att de ständigt stigande arbets- och materialpriserna verkade avskräckande, varförutom bristen på dräneringsrör flerstädes gjorde sig synnerligen kännbar. Vidare mötte särskilda svårigheter för anskaffande av lämplig arbetskraft och tillräckligt antal sakkunniga förrättningsmän för uppgörande av planer, kartor och kostnadsförslag till täckdikningsföretagen.

I likhet med nyodlings- och betesförbättringsföretagen hava icke samtliga planerade täckdikningsföretag fullföljts i avsedd omfattning. Av tabellens kol. 10—11 framgår sålunda, att antalet enligt fastställd plan fullbordade företag utgjort allenast 4 022 eller 78·6 procent av samtliga planerade företag. Motsvarande siffror för antalet endast delvis eller alls icke utförda

Tab. IV. Omfattningen av den med lån från dräne-

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Län	Antal planerade täckdikningsföretag				För täckdikning avsedd areal, har			
	1918	1919	1920	Summa	1918	1919	1920	Summa
1 Stockholms	8	47	84	139	79	389	615	1 083
2 Uppsala	—	31	129	160	—	210	579	789
3 Södermanlands	4	35	53	92	36	323	435	794
4 Östergötlands	2	189	288	479	16	1 519	2 349	3 884
5 Jönköpings	—	24	37	61	—	84	85	169
6 Kronobergs	—	5	62	67	—	31	330	361
7 Kalmar norra	1	9	35	45	8	44	222	274
8 » södra	5	38	78	121	37	213	488	738
9 Gottlands	—	36	22	58	—	201	92	293
10 Blekinge	—	63	49	112	—	437	264	701
11 Kristianstads	5	175	513	693	33	1 034	2 577	3 644
12 Malmöhus	—	67	172	239	—	304	1 254	1 558
13 Hallands	—	92	157	249	—	576	831	1 407
14 Göteborgs och Bohus	—	34	51	85	—	160	253	413
15 Älvsborgs norra	—	38	82	120	—	184	293	477
16 » södra	—	36	69	105	—	172	261	433
17 Skaraborgs	—	61	131	192	—	458	1 087	1 545
18 Värmlands	—	27	72	99	—	155	479	634
19 Örebro	—	216	253	469	—	1 055	1 237	2 292
20 Västmanlands	13	293	444	750	52	1 013	1 893	2 958
21 Kopparbergs	—	12	12	24	—	22	26	48
22 Gävleborgs	—	21	61	82	—	38	128	166
23 Västernorrlands	—	13	12	25	—	38	37	75
24 Jämtlands	—	12	30	42	—	28	145	173
25 Västerbottens	—	9	329	338	—	16	863	879
26 Norrbottens	—	62	208	270	—	243	600	843
Summa	**38**	**1 645**	**3 433**	**5 116**	**261**	**8 947**	**17 423**	**26 631**

ringsfonden understödda täckdikningsverksamheten.

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
Antal helt fullbordade företag		Antal delvis utförda företag		Antal icke utförda företag		Täckdikad areal, har	De utförda företagens medelareal, har	Till de planerade företagens utförande beviljade statslånebelopp, kronor	Å täckdikad areal belöpande utbetalt statslånebelopp, kronor	
absolut	% av samtliga	absolut	% av samtliga	absolut	% av samtliga					
101	72·7	26	18·7	12	8·6	968	7·6	506 159·—	438 881·50	1
154	96·3	2	1·2	4	2·5	733	4·6	312 623·—	299 044·—	2
85	92·4	—	—	7	7·6	725	8·5	340 225·—	303 045·—	3
372	77·7	62	12·9	45	9·4	3 193	7·3	1 550 156·—	1 271 086·—	4
41	67·1	6	10	14	22·9	110	2·3	75 778·—	48 893·—	5
62	92·5	1	1·5	4	6	314	4·9	141 638·—	128 618·—	6
35	77·8	—	—	10	22·2	196	5·6	126 442·—	92 062·—	7
91	75·2	16	13·2	14	11·6	577	5·3	345 418·—	266 038·—	8
34	58·6	6	10·3	18	31·1	210	5·2	139 435·—	97 377·—	9
84	75	25	22·4	3	2·6	595	5·4	336 230·—	286 710·—	10
571	82·4	37	5·3	85	12·3	3 138	5·2	1 700 818·—	1 462 668·—	11
187	78·2	31	13	21	8·8	1 314	6	710 442·56	598 682·37	12
187	75·2	33	13·2	29	11·6	1 079	4·9	650 550·—	493 919·65	13
59	69·5	9	10·5	17	20	362	5·3	179 582·—	155 608·25	14
96	80	3	2·5	21	17·5	375	3·8	227 414·—	176 678·—	15
85	81	13	12·3	7	6·7	391	4	182 193·—	160 810·—	16
175	91·1	8	4·2	9	4·7	1 392	7·6	688 259·—	609 065·—	17
80	80·8	2	2	17	17·2	471	5·7	311 035·—	229 435·—	18
262	56	119	25·4	88	18·6	1 580	4·1	1 100 429·—	748 294·—	19
716	95·4	14	1·9	20	2·7	2 821	3·8	1 368 056·96	1 297 426·96	20
18	75	—	—	6	25	30	1·7	22 496·—	14 096·—	21
48	58·5	4	4·9	30	36·6	90	1·7	67 420·—	36 540·—	22
20	80	1	4	4	16	62	3	27 269·—	23 489·—	23
33	78·5	2	4·8	7	16·7	153	4·3	62 405·—	54 186·—	24
255	75·4	4	1·2	79	23·4	646	2·5	290 295·—	217 186·—	25
171	63·3	6	2·2	93	34·5	558	3·1	358 130·—	239 910·—	26
4 022	**78·6**	**430**	**8·4**	**664**	**13**	**22 083**	**4·96**	**11 820 898·52**	**9 749 748·73**	

företag, kol. 12—15, utgöra resp. 430 och 664 eller resp. 8·4 och 13 procent. Anledningen till uraktlåtenheten att enligt fastställd plan fullfölja företagens utförande torde huvudsakligen vara att söka däri, att jordbrukarna flerstädes åtagit sig täckdikning av större arealer än de under förhandenvarande förhållanden med i hög grad stegrade arbets- och materialpriser mäktade åstadkomma. Ävenledes torde ogynnsam väderlek mångenstädes hava försvårat täckdikningsarbetenas utförande. Brist å lämplig arbetskraft synes också i vissa fall hava försenat arbetenas utförande. Anmärkas må emellertid, att detaljerade arbetsplaner för de företag, vilka icke kommit till utförande under den tid, lån från dräneringsfonden utgått, mångenstädes föreligga färdiga till användning, så snart de lokala omständigheterna sådant medgiva.

Med hänsyn till ovannämnda förhållanden fann emellertid kommittén skäligt medgiva, att, därest av oberäkneliga omständigheter täckdikningsföretag icke kunnat utföras i planerad omfattning, dräneringslån det oaktat finge utgå för den utförda delen av företaget, under förutsättning likväl, att denna del omfattade ett eller flera fullt avgränsade täckdikningssystem. Framställningar i sådant syfte hava prövats av kommittén.

Den med lån från dräneringsfonden täckdikade arealen åkerjord uppgår, enligt vad kol. 16 utvisar, till sammanlagt 22 083 hektar. Främst stå härvidlag Östergötlands och Kristianstads län med över 3 000 hektar samt Västmanlands och Örebro län med resp. 2 821 och 1 580 hektar. Inom Malmöhus, Hallands och Skaraborgs län överstiger den täckdikade arealen 1 000 hektar. Jämväl inom Stockholms, Uppsala och Södermanlands län, södra delen av Kalmar län, Blekinge, Värmlands, Västerbottens och Norrbottens län har emellertid den statsunderstödda täckdikningsverksamheten tagit avsevärd omfattning.

I detta sammanhang må anmärkas, att jämväl den med enskilda medel utförda täckdikningen flerstädes i landet nått en kraftig utveckling. Enligt uppgift från ledaren av täckdikningsverksamheten i Västmanlands län torde sålunda omkring 40 à 50 procent av de därstädes åvägabragta täckdikningsföretagen hava utförts utan anlitande av statsunderstöd.

En föreställning om de med lån från dräneringsfonden understödda täckdikningsföretagens genomsnittliga storlek erhålles av tabellens kol. 17. Av denna framgår, att för riket i dess helhet täckdikningsföretagens medelareal utgjort 4·96 hektar. Minsta medelarealen är till finnandes inom Jönköpings, Kopparbergs, Gävleborgs och Västerbottens län.

En tydligare översikt beträffande de planerade företagens storlek erhålles, därest antalet täckdikningsföretag fördelas på olika storleksklasser enligt nedanstående uppställning:

Företagens areal i hektar	Antal företag	Procent av samtliga
< 2	1 316	25·7
2— 4	1 661	32·5
4— 6	835	16·3
6—10	685	13·4
10—20	454	8·9
20—30	112	2·2
> 30	53	1·0
	5 116	100·0

Av samtliga täckdikningsföretag utgöras sålunda icke mindre än 3 812 eller 74·5 procent av företag med en areal av intill 6 hektar. Inom de olika storleksklasserna äro företag med en areal av 2—4 hektar talrikast.

Största intresset för ifrågavarande täckdikningsverksamhet synes hava förelegat hos ägare eller brukare av medelstora jordbruk. Detta framgår av efterföljande tablå, som angiver huvudsakligaste delen av ovannämnda företag, fördelade på jordegendomar av olika storleksklasser. I tabellen hava icke samtliga täckdikningsföretag redovisats, enär bestämda arealuppgifter — särskilt vad angår de norrländska länen — saknats beträffande vissa egendomar, varå täckdikningsföretag utförts.

Jordegendomarnas areal i hektar	Antal företag
< 5	450
5— 10	688
10— 25	1 055
25— 50	1 114
50—100	551
100—200	329
> 200	132
	4 319

Ojämförligt största antalet företag, eller inalles 2 169, belöpa å medelstora jordegendomar med en areal av 10—50 hektar. På de mindre jordbruken med en areal av intill 10 hektar belöpa sammanlagt 1 138 företag, under det att å de större egendomarna med en areal av 50—200 hektar utförts sammanlagt 880 företag. Å egendomar med en areal överstigande 200 hektar hava utförts allenast 132 företag.

Storleken av de till de planerade företagens utförande beviljade statslånebeloppen framgår av tabellens kol. 18, vilken angiver en totalsumma av icke mindre än 11 820 898 kronor 52 öre. Då emellertid, såsom förut nämnts, icke samtliga planerade företag kommit till utförande i avsedd omfattning, har av nyssnämnda belopp utbetalts allenast så stor del, som belöper å täckdikad areal, eller, enligt vad kol. 19 utvisar, sammanlagt 9 749 748 kronor 73 öre. De utlämnade lånebeloppen hava inom flera län varit mycket betydande. Sålunda hava av Kristianstads, Västmanlands och Östergötlands läns hushållningssällskap utlämnats en lånesumma av resp. 1 462 668 kronor, 1 297 426 kronor 96 öre och 1 271 086 kronor, av Örebro läns hushållningssällskap 748 294 kronor, av Skaraborgs läns hushållningssällskap 609 065 kronor, av Malmöhus läns hushållningssällskap 598 682 kronor 37 öre, av Hallands läns hushållningssällskap 493 919 kronor 65 öre, av Stockholms läns hushållningssällskap 438 881 kronor 50 öre och av övriga hushållningssällskap belopp, varierande mellan 303 045 och 14 096 kronor.

Såsom ledningsmaterial har vid de med lån från dräneringsfonden understödda täckdikningsföretagen i allmänhet använts tegelrör. Sten- eller trädiken hava endast i ett fåtal fall ifrågakommit. Täckdikning med annat material än rör har förekommit allenast där marken varit synnerligen lämpad härför eller hinder för täckdikning med rör eljest förefunnits.

Såsom förutsättning för erhållande av lån från dräneringsfonden har kommittén ansett sig i regel böra kräva, att företagen skulle vara fullbordade senast under år 1920. I betraktande emellertid av att en del under sistnämnda år påbörjade företag av förut nämnd anledning icke hunno fullbordas under året, har kommittén, jämlikt erhållna direktiv, medgivit, att lån finge av odlingsråden, resp. hushållningssällskapen beviljas till utförande av jämväl sådana täckdikningsföretag, som vore avsedda att avsynas först under år 1921, under förutsättning likväl att dessa företag påbörjats under år 1920. Tillika fastställde kommittén tiden, inom vilken

med dräneringslån understödda företag senast skulle vara avsynade, till den 1 november 1921.

Inledningsvis har i detta kapitel omförmälts, hurusom dräneringsfondens hela kapitaltillgång, 14 000 000 kronor, ställts till odlingsorganisationens förfogande för utlämnande under åren 1918—1920 av lån till täckdikningsföretag. Härav har, såsom ovan nämnts, för därmed avsett ändamål tagits i anspråk inalles 9 749 748 kronor 73 öre, vadan återstod odisponerat ett belopp av 4 250 251 kronor 27 öre.

Då emellertid den av staten med lån från dräneringsfonden understödda täckdikningsverksamheten upphörde med utgången av år 1920 och täckdikningsverksamheten sålunda syntes bliva inskränkt till att huvudsakligen omfatta anlitande av den sedan år 1913 tillgängliga täckdikningslånefonden, kunde kommittén icke undgå att finna förhållandena kräva vissa ändringar med avseende å villkoren för statsunderstöd från sistnämnda fond. Det syntes nämligen kommittén vara i hög grad angeläget att det genom odlingsorganisationens medverkan väckta intresset för åkerjordens rationella täckdikning i möjligaste mån vidmakthölles, vilket syftemål enligt kommitténs förmenande icke kunde ernås, därest de för jordbrukarna mindre förmånliga villkoren för lån från täckdikningslånefonden framdeles bibehölles.

Kommittén framlade fördenskull redan i början av år 1920 utförligt förslag till förändrade allmänna grunder för den framtida täckdikningsverksamhetens bedrivande. Omförmälda förslag åsyftade att med behörigt tillvaratagande av statens intressen likväl bereda låntagare så gynnsamma villkor för erhållande av statsunderstöd, att en fortsatt omfattande täckdikningsverksamhet kunde emotses. Samtidigt ifrågasatte kommittén, att av de till dräneringsfonden avsatta medel, vilka icke komme att tagas i anspråk för därmed avsett ändamål, 2 000 000 kronor måtte få disponeras för den framtida täckdikningsverksamhetens understödjande.

De av kommittén framlagda förslagen vunno i huvudsak Kungl. Maj:ts gillande och avläts med anledning härav proposition till riksdagen med hemställan bl. a. att riksdagen måtte ej mindre godkänna vissa ändrade villkor för lån från täckdikningslånefonden, att från och med år 1921 tillämpas å lån, som därefter utlämnades, än även besluta, dels att såsom kapitalökning för täckdikningslånefonden skulle efter ingången av år 1921 utav de till kapitalökning för dräneringsfonden anvisade medel överföras ett belopp av 2 000 000 kronor, dels ock att från och med år 1921 å lån från dräneringsfonden inflytande kapitalavbetalningar skulle tillföras täckdikningslånefonden. Kungl. Maj:ts förslag vunno riksdagens bifall.

Av de till dräneringsfonden anvisade medlen återstår sålunda ett odisponerat belopp av 2 250 251 kronor 27 öre.

Åtgärder för odlingsorganisationens avveckling.

Att odlingsorganisationens inrättande föranleddes av rådande kristidsförhållanden, har uttryckligen angivits i omförmälda instruktion för organisationen den 16 april 1918 och även vid åtskilliga tillfällen framhållits i riksdagens skrivelser. Med odlingsorganisationens anordnande åsyftades också ytterst ett omedelbart, verksamt befrämjande av jordbruksnäringen i en riktning, som med hänsyn till dåvarande tidsläge syntes vara för det

allmänna mest gagnelig. Att vid dylikt förhållande verksamheten borde avvecklas i den mån ändrade förhållanden därtill kunde giva anledning, därom rådde enligt statens odlingskommittés mening intet tvivel. Bestämmelsen om de till nyodlings- och betesförbättringsföretagen utgående statsbidragens successiva minskning ansågs ock med önskvärd tydlighet betona organisationens beroende av utomordentliga förhållanden.

Vissa författningsenligt liksom ock i annan ordning meddelade bestämmelser förutsatte dock odlingsorganisationens medverkan även under de närmaste åren efter den egentliga kristidens upphörande. Sålunda stadgades i förenämnda kungörelse den 16 april 1918 angående villkoren för erhållande och tillgodonjutande av statsbidrag till vissa odlingsföretag m. m., att statsbidrag finge utgå för nyodling av mark, som på angivet sätt användes senast under våren 1921. Beträffande statsbidrag till betesförbättringsarbete föreskrevs, att dylikt bidrag finge utgå till arbete, som avslutades senast under år 1920. Vad angår den med lån från dräneringsfonden understödda täckdikningsverksamheten förutsattes denna jämlikt de för utlåning från fonden meddelade bestämmelser att utsträckas till och med år 1920.

Redan under senare delen av år 1919 hade kommittén sin uppmärksamhet riktad å de redan då i någon mån ändrade tidsförhållandena. Kommittén upptog därför till behandling spörsmålet, huruvida icke förutsättningarna för utanordnande av de till odlingsorganisationens förfogande anvisade medel i viss mån rubbats. Kommittén ansåg sig emellertid icke för det dåvarande kunna vidtaga mera omfattande åtgärder för odlingsorganisationens avveckling, men fann sig icke heller böra i samma omfattning, som tidigare varit fallet, söka påverka jordbrukarnas intresse för anordnande av med statsbidrag understödda nyodlings- och betesförbättringsföretag. I enlighet härmed framhöll kommittén också i cirkulärskrivelse den 5 december 1919 till samtliga odlingsnämnder, hurusom grundtanken i förslaget om inrättande av en odlingsorganisation varit önskemålet att söka åvägabringa nyodlings- och betesförbättringsföretag under en tid, då dessa kunde erhålla största möjliga betydelse för kristidens näringsproduktion. Med hänsyn härtill betonade kommittén nödvändigheten av att de framtida nyodlingsarbetena inskränktes till sådan mark, som med ekonomisk fördel kunde brukas, och att allenast sådana betesförbättringsarbeten upptoges, vilka vore av bestående värde och kunde hava varaktig betydelse för näringsproduktionen.

Nyodlings- och betesförbättringsverksamheten fortskred dock alltjämt, ehuru i successivt minskad omfattning, och inkommo till kommittén under åren 1920 och 1921 ett stort antal ansökningar om statsbidrag till i behörig ordning fullbordade nyodlingsföretag. Med år 1920 upphörde emellertid den med statsbidrag understödda betesförbättringsverksamheten.

Ett synnerligen stort intresse för täckdikningsverksamheten visade sig ävenledes under åren 1920 och 1921 vara för handen. Visserligen hade kommittén såsom förutsättning för beviljande av lån till dylika företags utförande ansett sig i regel böra kräva, att företagen skulle fullbordas senast under år 1920. Såsom ovan i annat sammanhang omförmälts visade sig emellertid de under sistnämnda år påbörjade företagen flerstädes icke hinna fullbordas under året, varför kommittén fann sig föranlåten att efter erhållna direktiv fastställa den tid, inom vilken med lån från dräneringsfonden understödda täckdikningsföretag senast skulle vara avsynade, till den 1 november 1921.

Med ingången av år 1921 ansåg sig dock kommittén med hänsyn till då inträdda, väsentligen ändrade förhållanden på jordbrukets område böra träffa

omedelbara anordningar för odlingsorganisationens avveckling. I cirkulärskrivelser till odlingsråden av den 10 februari och 5 april 1921 föreskrev kommittén fördenskull, att ansökningar om nyodlingsbidrag skulle för att kunna upptagas till prövning vara till kommittén ingivna, vidkommande Norrland och Dalarna senast den 1 juli 1921 och vad anginge landet i övrigt senast den 1 maj 1921. Kommitténs beslut bragtes genom odlingsrådens försorg till odlingsnämndernas kännedom. Kommittén hoppades genom denna åtgärd verksamt kunna påskynda odlingsorganisationens avveckling.

Av åtskilliga anledningar kom dock tiden för odlingsorganisationens verksamhet att väsentligen utsträckas. I sådant avseende må anföras, att ett stort antal ansökningar om statsbidrag till företag, vilka styrktes vara inom behörig tid fullbordade, i strid mot nyssnämnda föreskrift under sommaren och hösten 1921 inkommo till kommittén. Emellertid förklarade sig kommittén förhindrad upptaga desamma till prövning, enär ett frånträdande av kommitténs omförmälda beslut ansågs kunna medföra betänkliga konsekvenser såväl av ekonomisk art som ock med hänsyn till tiden för odlingsorganisationens avveckling. Sedan klagomål över kommitténs ifrågavarande beslut anförts hos Kungl. Maj:t, ålades kommittén jämlikt beslut den 2 december 1921 att till behandling i vederbörlig ordning upptaga ovannämnda framställningar, vilket föranledde ytterligare uppskov med odlingsorganisationens avveckling.

Jämväl andra arbetsuppgifter betingade emellertid odlingsorganisationens fortsatta verksamhet. Sålunda måste såväl odlingsrådens som ock kommitténs räkenskaper slutföras samt revision därav verkställas. Slutavsyningen av vissa nyodlingsföretag ävensom återfordrandet av bidragsbelopp, vilka utbetalts till företag, som icke kunnat fullbordas i ursprungligen avsedd omfattning, förutsatte ävenledes odlingsorganisationens fortvaro. Jämväl erfordrades slutredovisning beträffande samtliga nyodlings-, betesförbättrings- och täckdikningsföretag.

Att under sådana omständigheter avvecklingen av odlingsorganisationens verksamhet kunnat åvägabringas först under år 1922, ligger i öppen dag. Kommittén har emellertid låtit sig angeläget vara att i möjligaste mån söka nedbringa kostnaderna för organisationens verksamhet under sistnämnda år. Reducering av antalet hos odlingsråden anställda tjänstemän och övriga av odlingsråden anlitade personer anbefalldes sålunda. Därjämte vidtogs en avsevärd nedsättning av de till nämnda personer utgående arvoden. För tiden efter mitten av år 1922 hava dylika arvoden icke utbetalts.

Odlingsorganisationens verksamhet torde sålunda kunna anses hava blivit i allt väsentligt slutförd redan under år 1921. De under år 1922 vidtagna åtgärderna beröra såsom nämnts i stort sett endast organisationens rent administrativa verksamhetsområde, avslutningen av räkenskaperna samt dessas revidering m. m.

Revisioner av odlingsrådens räkenskaper och förvaltning.

Ovan har omförmälts, hurusom odlingsorganisationens lokala ekonomiska verksamhet i allt väsentligt varit koncentrerad hos odlingsråden. Dessa hava sålunda omhänderhaft utbetalningen av de utav statens odlingskommitté beviljade nyodlings- och betesförbättringsbidragen. Till odlingsråden hava ock utanordnats medel för ersättning åt odlingsnämnderna ävensom för bestridande av kostnaderna för odlingsrådens egen verksamhet, däri in-

begripet arvoden åt av odlingsråden anlitade förrättningsmän m. m. Odlingsnämndernas ekonomiska verksamhet har däremot i huvudsak omfattat allenast fördelningen av åt dem beviljade arvoden.

Åstadkommandet av en fullt tillfredsställande granskning av odlingsrådens medelsförvaltning syntes kommittén vara en angelägenhet av synnerlig vikt. Vid sådant förhållande framlade kommittén redan våren 1919 för Kungl. Maj:t förslag om särskilda anordningar för revision av odlingsrådens räkenskaper och förvaltning. Däremot ansåg kommittén revision av odlingsnämndernas räkenskaper och verksamhet icke erforderlig. Enligt kommitténs förslag borde ifrågavarande revision verkställas av personer, vilka vore väl förtrogna med länens lokala förhållanden samt haft tillfälle följa odlingsrådens verksamhet ävensom i övrigt ägde full inblick i samarbetet mellan odlingsorganisationens centrala organ och vederbörande odlingsråd. Dessa synpunkter syntes kommittén bäst vinna beaktande, därest revisionen verkställdes av tre personer, av vilka en utsetts av vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott, en av vederbörande länsstyrelse samt en av kommittén.

I huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag förordnade Kungl. Maj:t den 9 maj 1919, att odlingsrådens förvaltning av medel under år 1918 skulle, i stället för att undergå granskning av kammarrättens revisionsavdelning, granskas i annan närmare angiven ordning. För varje odlingsråd skulle sålunda länsstyrelsen i länet och vederbörande hushållningssällskaps förvaltningsutskott utse vardera en revisor jämte en suppleant för denne att tillsammans med en av de utav Kungl. Maj:t för dylikt ändamål utsedda personer deltaga i revisionen. På kommittén skulle ankomma, att bland de av Kungl. Maj:t utsedda personer förordna viss revisor att deltaga i revisionen.

Granskningen skulle omfatta såväl siffergranskning av räkenskaperna som ock kontroll över författningsenligheten och ändamålsenligheten av gjorda utbetalningar och andra förvaltningsåtgärder. För granskningens verkställande skulle revisorerna äga att få till sig utlämnade vederbörande odlingsråds samtliga räkenskapshandlingar, protokoll samt akter med koncept och kopior till utgående skrivelser ävensom övriga för granskningen erforderliga handlingar. Funne revisorerna siffergranskningen giva anledning till anmärkning, skulle revisorerna därom göra anmälan hos odlingsrådet för vidtagande av erforderlig rättelse. Om rättelse icke omedelbart följde eller revisorerna eljest ansåge den gjorda anmärkningen böra därtill föranleda, skulle det åligga revisorerna att om anmärkningen hos kommittén göra anmälan. Funne åter revisorerna, att gjord utbetalning icke varit författningsenlig eller att anledning förelåge till anmärkning mot dylik åtgärds ändamålsenlighet, skulle revisorerna, därest saken icke med hänsyn till de förhållanden, under vilka odlingsrådets arbete ägt rum, eller av annan anledning funnes böra bero därvid, att odlingsrådets uppmärksamhet fästes å vad i saken förekommit, därom göra anmälan hos statens odlingskommitté. Jämväl i övrigt skulle revisorerna till kommittén avgiva berättelse över verkställd granskning. På kommittén skulle ankomma att till Kungl. Maj:t överlämna till kommittén inkommande anmälningar och berättelser med det yttrande, vartill i varje fall anledning kunde förefinnas.

Sedan revisorer på föreskrivet sätt blivit utsedda, förrättades sommaren 1919 den av Kungl. Maj:t anbefallda revisionen. Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 9 april 1920, den 13 maj 1921 och den 24 februari 1922 hava därefter revision av odlingsrådens räkenskaper och verksamhet under åren 1919—1922 verkställts i enahanda ordning och på sätt ovan nämnts.

De erinringar och anmärkningar, vartill revisionerna givit anledning, hava delgivits vederbörande odlingsråd. Där så kunnat ske, har erforderlig rättelse vidtagits. I vissa fall har emellertid kommittén ansett sig böra från vederbörande odlingsråd infordra förklaring med anledning av gjorda anmärkningar. Nöjaktig förklaring har därvid avgivits beträffande vissa anmärkta förhållanden, under det att rättelse uti övriga fall vidtagits.

Vid överlämnande till Kungl. Maj:t av de utav revisorerna avgivna berättelserna har kommittén för egen del anfört, att revisionerna enligt kommitténs uppfattning givit vid handen att odlingsråden under förhandenvarande förhållanden i stort sett väl utfört dem givna uppdrag och att deras verksamhet i allmänhet burit vittne om nit och intresse, vilket även bestyrkts av den erfarenhet kommitténs ledamöter vid företagna inspektionsresor kunnat inhämta. Också har Kungl. Maj:t vid föredragning av de sålunda avgivna revisionsberättelserna låtit vid vad förekommit bero.

Granskning av kommitténs räkenskaper för åren 1918—1921 har verkställts av kammarrätten, resp. riksräkenskapsverket. Anmärkningar mot kommitténs medelsförvaltning hava icke förekommit. Kommitténs räkenskaper för år 1922 hava i behörig ordning för granskning överlämnats till riksräkenskapsverket.

Dispositionen av till odlingsorganisationens förfogande anvisade medel.

I tabell V å sid. 43 lämnas sammanfattande översikt, utvisande ej mindre storleken av de belopp, som för skilda ändamål anvisats till odlingsorganisationens förfogande, än även vad därav tagits i anspråk, resp. besparats statsverket.

Den närmare dispositionen av ifrågavarande medel framgår av här nedan lämnade uppgifter.

A) Anslag till odlingsorganisationen.

Till bestridande av kostnaderna för odlingsorganisationen har utav riksdagen vid skilda tillfällen anvisats erforderliga medel. Sålunda beviljades såsom förslagsanslag för ändamålet dels å tilläggsstat för år 1918 ett belopp av 800 000 kronor, dels ock å extra stat för år 1919 likaledes 800 000 kronor. Härförutom anvisades för bestridande vid företag, till vilka dräneringslån utginge, av kostnader för dagtraktamenten och resekostnadsersättningar till andra förrättningsmän än lantbruksingenjörer och extra lantbruksingenjörer samt vikarier för dessa ävensom till tekniska biträden samt till arvoden åt täckdikningsförmän särskilda förslagsanslag, nämligen å tilläggsstat för år 1918 200 000 kronor och å extra stat för år 1919 260 000 kronor. Å extra stat för åren 1920 och 1921 anvisades till bestridande av kostnaderna för odlingsorganisationen såsom förslagsanslag resp. 1 150 000 och 600 000 kronor samt å tilläggsstat för år 1922 för bestridande av med odlingsorganisationens avveckling förenade kostnader såsom förslagsanslag, högst, 50 000 kronor. För åren 1918—1922 hava sålunda för ifrågavarande ändamål anvisats tillhopa 3 860 000 kronor.

Av dessa medel har utgått ersättning åt odlingsnämnderna samt åt

Tab. V. Sammanfattande översikt, utvisande dispositionen av till odlingsorganisationens förfogande anvisade medel.

		Anvisade medel kronor	Disponerade medel kronor	Besparade medel kronor
Till odlingsorganisationen:				
för år 1918	800 000			
» » 1918	200 000			
» » 1919	800 000			
» » 1919	260 000			
» » 1920	1 150 000			
» » 1921	600 000			
» » 1922	50 000	3 860 000	3 351 025·67	509 389·68 [1]
Till nyodlingsbidrag:				
för år 1918	7 000 000			
» » 1919	6 000 000			
» » 1920	3 000 000	16 000 000	13 392 380·46	2 615 493·32 [2]
Till betesförbättringsbidrag:				
för år 1918	1 800 000			
» » 1919	1 350 000			
» » 1920	600 000	3 750 000	1 893 466·69	1 856 533·31
Till dräneringsfonden:				
kapitalökning för år 1918	3 000 000			
» » » 1919	6 000 000			
» » » 1920	5 000 000	14 000 000	11 749 748·73	2 250 251·27
Till kulturtekniska kurser för utbildning av förrättningsmän:				
för år 1919	9 000			
» » 1920	12 000	21 000	20 849·73	150·27
Till utbildningskurser för täckdikningsförmän:				
för år 1918	25 000			
» » 1919	25 000	50 000	49 893·71	121·87 [3]
Till mätningsinstrument åt tekniska biträden m. fl.				
för år 1918	50 000			
» » 1919	25 000	75 000	68 810·37	6 189·63
	Summa	37 756 000	30 526 175·36	7 238 129·35 [4]

[1] Häri inräknat influtna hyresmedel m. m 415 kronor 35 öre.
[2] » » uppburna räntemedel 7 873 » 78 »
[3] » » » » 15 » 58 »
[4] » » hyres- och räntemedel m. m. 8 304 kronor 71 öre.

odlingsrådens och statens odlingskommittés ledamöter och tjänstemän, varjämte till de av odlingsråden anlitade förrättningsmän samt till tekniska biträden och täckdikningsförmän utbetalts arvoden för verkställda förrättningar för nyodlings-, betesförbättrings- och täckdikningsföretag. Dock har till lantbruksingenjörer, extra lantbruksingenjörer och vikarier för dessa från nionde huvudtitelns förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar enligt av statens odlingskommitté godkända räkningar utbetalts ett sammanlagt belopp av 14 136 kronor 84 öre. Härförutom hava utav ovanberörda medel gäldats kostnader för inspektioner och avsyningar, tryckning och expenser ävensom för revisioner av odlingsrådens räkenskaper och verksamhet.

Kostnaderna för odlingsorganisationens verksamhet under åren 1918—1922 hava uppgått till sammanlagt 3 351 025 kronor 67 öre, varav för kommitténs verksamhet 364 314 kronor 39 öre, för odlingsrådens verksamhet 1 021 734 kronor 37 öre, för odlingsnämndernas verksamhet 1 157 444 kronor 6 öre samt för verkställda dräneringsförrättningar och revisioner resp. 768 191 kronor 41 öre och 39 341 kronor 44 öre. Vidkommande kostnaderna för kommitténs verksamhet må emellertid anmärkas, att ett belopp av 37 548 kronor 63 öre avser trycksaker och andra utgifter, som beröra odlingsorganisationens verksamhet i dess helhet.

Emellertid har kapitalbehållningen å anslagen tillgodoförts dels ett belopp av 395 kronor 35 öre, utgörande uppburna hyresmedel m. m., dels ock ett belopp av 20 kronor, utgörande återburna arvodesmedel.

Av anslagen till odlingsorganisationen hava sålunda besparats inalles 509 389 kronor 68 öre.

B) Anslag till nyodlings- och betesförbättringsbidrag.

För beredande av bidrag till odlingsföretag å fastmarksjord, myr- och torvjord samt sidlänta ängsmarker ävensom till förbättrande av betes- och ängsmarker anvisade riksdagen såsom reservationsanslag *dels* å tilläggsstat för år 1918 8 800 000 kronor, *dels* å extra stat för år 1919 7 350 000 kronor, *dels ock* å extra stat för år 1920 3 600 000 kronor eller inalles 19 750 000 kronor.

Av sistnämnda belopp hava för därmed avsett ändamål tagits i anspråk inalles 10 285 847 kronor 15 öre, varav för nyodlingsbidrag 8 392 380 kronor 46 öre och för betesförbättringsbidrag 1 893 466 kronor 69 öre, varjämte, enligt vad i det föregående omförmälts, såsom kapitalökning överförts dels till norrländska nyodlingsfonden 3 000 000 kronor, dels till allmänna nyodlingsfonden 1 500 000 kronor, dels ock till odlingslånefonden 500 000 kronor. För med anslaget avsett eller likartade ändamål hava sålunda av ifrågavarande medel disponerats inalles 15 285 847 kronor 15 öre.

Emellertid har kapitalbehållningen å anslagen tillgodoförts ett belopp av 7 873 kronor 78 öre, utgörande uppburen ränta å i enskild bankinrättning insatta medel från anslagen.

En behållning å anslagen till nyodlings- och betesförbättringsbidrag, uppgående till 4 472 026 kronor 63 öre förefinnes sålunda.

C) Dräneringsfonden.

Såsom kapitalökning för dräneringsfonden anvisade riksdagen såsom reservationsanslag *dels* å tilläggsstat för år 1918 3 000 000 kronor, *dels* för år 1919 6 000 000 kronor, *dels ock* för år 1920 5 000 000 kronor eller tillhopa 14 000 000 kronor.

För därmed avsett ändamål hava härav tagits i anspråk 9 749 748 kronor 73 öre, varförutom, enligt vad förut nämnts, såsom kapitalökning till täckdikningslånefonden överförts ett belopp av 2 000 000 kronor. Inalles har sålunda disponerats ett belopp av 11 749 748 kronor 73 öre.

Av de till dräneringsfonden anvisade medlen återstår sålunda en reservation av 2 250 251 kronor 27 öre.

D) Anslag till kulturtekniska kurser.

För anordnande av en kulturteknisk kurs för personer, som prövades vara lämpliga såsom förrättningsmän vid uppgörande av planer och kostnadsförslag för täckdikningsföretag, anvisade Kungl. Maj:t genom beslut den 19 juni 1919 till statens odlingskommittés förfogande ett belopp av 9 000 kronor att utgå från nionde huvudtitelns allmänna besparingar. För enahanda ändamål har riksdagen å tilläggsstat för år 1920 anvisat såsom förslagsanslag, högst, ett belopp av 12 000 kronor.

Av sålunda beviljade medel, tillhopa 21 000 kronor, hava för därmed avsett ändamål tagits i anspråk dels för anordnande under år 1919 av en kulturteknisk kurs ett belopp av 8 872 kronor 80 öre dels ock för anordnande under år 1920 av en liknande kurs ett belopp av 11 976 kronor 93 öre. Inalles hava sålunda disponerats 20 849 kronor 73 öre.

Av anslagen till kulturtekniska kurser har sålunda besparats ett belopp av 150 kronor 27 öre.

E) Anslag till utbildningskurser för täckdikningsförmän.

Till utbildningskurser för täckdikningsförmän anvisade riksdagen såsom reservationsanslag *dels* å tilläggsstat för år 1918 25 000 kronor *dels ock* å tilläggsstat för år 1919 likaledes 25 000 kronor eller sammanlagt 50 000 kronor.

Med anlitande av sålunda tillgängliga medel hava anordnats dels under år 1918 sex kurser för utbildning av täckdikningsförmän, dels ock under vartdera av åren 1919 och 1920 tre dylika kurser. Kostnaderna härför hava uppgått för år 1918 till 22 147 kronor 76 öre, för år 1919 till 11 505 kronor 4 öre och för år 1920 till 16 240 kronor 91 öre eller till inalles 49 893 kronor 71 öre.

Emellertid har kapitalbehållningen å anslagen tillgodoförts ett belopp av 150 kronor 58 öre, utgörande uppburen ränta å i enskild bankinrättning insatta medel från anslagen.

En behållning å anslagen till utbildningskurser för täckdikningsförmän, uppgående till 121 kronor 87 öre, förefinnes sålunda.

F) Anslag för anskaffande av mätningsinstrument.

För anskaffande av mätningsinstrument åt tekniska biträden och täckdikningsförmän vid företag, till vilka lån ur dräneringsfonden utginge, anvisade riksdagen såsom reservationsanslag *dels* å tilläggsstat för år 1918 50 000 kronor *dels ock* å tilläggsstat för år 1919 25 000 kronor eller tillhopa 75 000 kronor.

Av de sålunda anvisade medlen hava för inköp av mätningsinstrument taggits i anspråk 67 591 kronor 67 öre. Härförutom hava emellertid bestritts kosstnader för reparationer av ifrågavarande instrument med 470 kronor

15 öre samt för emballage med 748 kronor 55 öre. Inalles hava sålunda disponerats 68 810 kronor 37 öre.

Å anslagen för anskaffande av mätningsinstrument återstår sålunda en reservation av 6 189 kronor 63 öre.

Enligt vad av ovanstående framgår hava till odlingsorganisationens förfogande anvisats sammanlagt 37 756 000 kronor. Då härav för skilda ändamål tagits i anspråk tillhopa 30 526 175 kronor 36 öre, utgöra besparade medel — inklusive förberörda influtna hyresmedel m. m. samt uppburna räntor å i enskilda bankinrättningar insatta medel från anslagen — inalles 7 238 129 kronor 35 öre. Av besparingarna å de olika anslagsposterna hava emellertid dylika å anslagen till odlingsorganisationen samt kulturtekniska kurser, tillhopa 509 539 kronor 95 öre, till följd av anslagens karaktär av förslagsanslag till större delen redan återgått till statsverket, under det att å övriga anslag, vilka samtliga äro av reservationsanslags natur, förefinnes en reserverad behållning av sammanlagt 6 728 589 kronor 40 öre. Dock har jämlikt beslut av 1922 års riksdag för finansiering av riksstaten för tiden 1 januari—30 juni 1923 av förefintlig reservation å anslagen till nyodlings- och betesförbättringsbidrag tagits i anspråk ett belopp av 3 000 000 kronor.

Av de till odlingsorganisationens förfogande anvisade medlen återstår sålunda odisponerat och tillgängligt ett belopp av sammanlagt 3 728 589 kronor 40 öre.

Statens offentliga utredningar 1922.

Systematisk förteckning.

(Siffrorna inom parentes hänvisa till den kronologiska förteckningen för januari—mars 1922. Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen från och med april 1922.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

Förbered. utkast till strafflag. Förmögenhetsbrotten. 2. (17)
Lekmannaelementets använd. inom civilprocessen. (25)
Bet. rör. internering av farliga återfallsförbrytare. (26)
Utkast till lag om visst tryggande av byggnadsborgenärers fordringar m. m. [26]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1921 års pensionskommittés betänkande. 1. (10)
Några iakttagelser från 1921 års riksdagsmannaval. [1]
Statistiksakkunnigas betänkande. [15]
Kommunikationsverkens lönekommitté 4. [44]

Kommunalförvaltning.

Städernas skyldigheter och rättigheter i förhållande till staten. (3)
Kommunalförfattningssakkunnigas betänkande. 3. (15) Bilaga till d:o. (16)
Om röstsammanräkning vid kommunala val. [21]

Statens och kommunernas finansväsen.

Bet. ang. tillverkning och beskattning av maltdrycker. (11)
Utl. ang. kontrollen över sockertillverkningen. (13)
Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden. 8. Valutafrågan. (19) 9. Järnvägsfrakternas reglering. (21) 10. Åtgärder till skydd mot s. k. valutadumping. (34) 11. Pappersindustriens produktionsförhållanden. [36] 12. Margarinindustriens utveckling. [40] 13. Den svenska kautschukindustriens utveckling. [38] 14. Huvuddragen av det svenska jordbrukets utveckling [41] 15. Översikt av jordbrukets utveckling i vissa främmande länder. [42]
Utredning angående ett svenskt statslotteri. (24)
Betänkande och förslag ang. utbildningskurser inom tullverket. [23]
Åtgärder mot godsanhopning i tullpackhus m. m. [30]
Förslag till förordning ang. tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m. [37]

Politi.

Betänkande och förslag rörande brandskyddsföreskrifter och ordnandet av brandväsendet inom riket. 7. [28]

Socialpolitik.

Utredning och förslag angående vården av blinda. (30)
Byggnadsarbetarsakkunnigas bet. 2. Arbetsstatistisk undersökning rörande husbyggnadsverksamheten. [2]
Förslag till reviderad lag om arbetstidens begränsning m. m. [33]

Hälso- och sjukvård.

Förslag till allmän sjukhusstadga. [43]

Allmänt näringsväsen.

Betänkande med förslag till livsmedelslag. (4) Bihang 1 till d:o. (5) Bihang 2 till d:o. (6)
Patentlagstiftningskommitténs bet. 7. Förslag till lag om rätt till tidnings eller tidskrifts titel m. m. [9]
Statsmakterna och bränsleanskaffningen under krigsåren. [14]
Mellanhandssakkunniges betänkande. [20]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Betänkande angående förvaltningen av kronans jordbruksdomäner. (2)
Jordkommissionens betänkande. 1. Förslag till lag angående rätt att förvärva och besitta fast egendom. (8)
Betänkande rörande fiskerinäringens främjande. [7]
Om lappskattelandsinstitutet. [10]
Förslag till vissa ändringar i bestämmelserna rörande jakt- och fågelskydd. 2. Ändringar i jaktlagen, fridlysningsbestämmelser m. m. [16]
Det svenska lantbrukets produktionskostnader. 1. Bokföringsåret 1919—1920. [18]
Betänkande med förslag angående arrendators rätt till ersättning för elektrisk anläggning. [19]
Kolonisationskommitténs betänkande 1922. [22] Bilaga till d:o. [32]
Förslag till författningar angående handel med och import av utsädesfrö ävensom till omorganisation av frökontrollverksamheten m. m. [25]
Redogörelse för de ecklesiastika boställena. 5. Värmlands län. [27]
Odlingsorganisationens verksamhet. [45]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Bet. ang. statens övertagande av förädlingsverksamheten betr. avkastningen från statens skogar. (28)

Industri.

Klimatets inverkan på byggnader vid västkusten. [4]

Handel och sjöfart.

Bet. rör. lönereglering vid lots- och fyrstaten. (20)

Kommunikationsväsen.

Betänkande om ostkustbanan. (18)
Järnvägsstyrelsens yttrande över d:o. (23)
Ostkustbanekommitténs promemoria med anledning av järnvägsstyrelsens yttrande. (27)
Järnvägsstyrelsens erinringar med anledning av ostkustbanekommitténs promemoria. (31)
Järnvägsstyrelsens skrivelser till Kungl. Maj:t dem 28 april och 5 maj 1922. [3]
Utredning rörande den s. k. Nyköpings kanal. [24]
Förslag till förordning om motorfordon. [39]

Bank-, kredit- och penningväsen.

1921 års fastighetskreditsakkunniga. Betänkande 1. [35]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Skolkommissionens betänkande. 1: 1—2. Grunder för en ny läroverksorganisation. (33) 2. Historiska översikter m. m. (29) 3. Statistiska utredningar. (32) 4. Det högre skolväsendet i utlandet. (1)
Förslag till om- och tillbyggnad av Kungl. biblioteket. (7)
Bet. ang. Chalmerska institutets omorganisation. (12)
Ortnamnen i Värmlands län. 7. (22)
Betänkande med förslag till förändrad kyrklig indelning och organisation i Skåne. [5]
Utredn. ang. statsunderstöd för idrottens främjande. [8]
Betänkande med förslag till lag angående kulturminnesvård. 1. Historik etc. samt bilagor. [11] 2. Förslag och motiv. [12]
Högskolornas löneregleringskommittés bet. 2. Fackhögskolor och övriga vetenskapliga anstalter. [13]
Betänkande och förslag rörande det akademiska befordringsväsendet. [17]
Supplement nr 1 till Sveriges familjenamn. [31]

Försvarsväsen.

Utredning rörande understöd åt änkor efter mansikap vid armén och marinen. (9)
Betänkande angående officerskårens vid flottan rekrytering och utbildning. (14)
Tillägg till bet. betr. förrådsverksamheten vid marinem. [6]
Flottans skolsakkunnigas betänkande 3 angående skolreglemente för flottan. 1. Skolor och kurser för sjömanskårens manskap. [29]
1920 års krigslagstiftningskommittés betänkande. [34]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Sthlm 1922, Isaac Marcus' Boktr.-A.-B.

850-23